

Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper

Religionsvetenskap

Johanna Bergenlind

Skolan och kyrkans samarbete kring traditionella högtider

- Perspektiv på en motsägelsefull relation

School and church cooperation in traditional ceremonies

- Perspectives on a contradictory relationship

Examensarbete 15 hp
Läroprogrammet

Datum: 2012-06-03

Handledare: Sören Dalevi

Examinator: Anders Broman

Abstract

This thesis deals with the relationship between school and church. The aim has been to highlight and describe the perspectives and approaches that exist regarding the two institutions' cooperation. The selected topic deals with a relatively undeveloped research field so that, in addition to studying previous research in different perspectives, an examination of other material was conducted in order to fulfill its purpose. In addition, three qualitative interviews with professionals working with the issue of school-church cooperation were conducted. The work has its origins in Skolverkets legal guidance on how the school's and church's joint activities can be aligned. Moreover, the textual material fits well into the interview results. Close study suggest that the school and the church's joint operations can be described as an unstructured collaboration with no clear framework for what may or may not occur. The curriculum is largely blamed when it insists upon philosophical neutrality yet education must rest on the Christian tradition. In the unstructured cooperation demonstrated, both theoretical examination and interview results suggest that the principal has absolute power and influence in determining how school and church cooperation should look like.

Keywords: school and church cooperation, Christian traditions, principal's influence, curriculum, legal guidance

Sammandrag

Detta examensarbete handlar om skolan och kyrkans relation. Syftet har varit att lyfta fram och beskriva de perspektiv och infallsvinklar som finns angående de två institutionernas samarbete. Mitt ämnesval är en tämligen oexploaterad forskningsmark, så förutom tidigare forskning inom olika perspektiv har jag genomfört tre kvalitativa intervjuer med yrkesverksamma inom samarbetet. Arbetet har sin utgångspunkt i Skolverkets juridiska vägledning om hur skolan och kyrkans gemensamma verksamhet får se ut. Samtligt material stämmer väl in på intervjureultatet. Jag har kommit fram till att skolan och kyrkans gemensamma verksamhet kan beskrivas som ett ostrukturerat samarbete utan tydliga ramar för vad som får förekomma eller inte. Läroplanen bär till stor del skulden för det då den både nämner livsåskådningsmässig neutralitet samtidigt som utbildningen ska vila på kristen tradition. I det ostrukturerade samarbetet visade både teorigenomgången och intervjureultatet att det är rektorn har absolut makt och inflytande över hur skolan och kyrkans samarbete ska se ut.

Nyckelord: Skolan och kyrkans samarbete, kristna traditioner, rektors inflytande, läroplan, juridiska vägledningar

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Ämnesval	4
1.3 Syfte	5
1.4 Frågeställning	5
1.5 Disposition	5
2. Metod	6
2.1 Bakgrundsmaterial	6
2.1.1 Allmänna publikationer	6
2.1.2 Icke forskningsbaserad litteratur	6
2.1.3 Artiklar	7
2.1.4 Forskningsbaserad litteratur	7
2.1.5 Handböcker till arbetets utformning	8
2.2 Källkritik	8
2.3 Avgränsningar	9
2.4 Undersökningsmetod	9
2.4.1 Kritisk närläsning	9
2.4.2 Kvalitativ intervju	10
2.4.3 Tillvägagångssätt	11
2.4.4 Undersökningens tillförlitlighet	13
3. Teorigenomgång	14
3.1 De nya juridiska vägledningarna	14
3.1.1 Skillnaden mellan utbildning och undervisning	14
3.1.2 Högtidsstunder i kyrkan	15
3.2 Kristna värderingar i läroplanen	16
3.3 Kyrkans perspektiv	16
3.4 Debatten om skolan och kyrkans samarbete	17
3.5 Traditioner och identitetsskapande	19
3.6 Religionsdidaktik	20
3.6.1 Religionsämnets kursplan i Sverige	21
3.7 Debattens orsak	22
3.8 Det motsägelsefulla med att ”inte ha några religiösa inslag”	23
4. Resultat av intervjuundersökning	25
4.1 Samarbetet mellan skolan och kyrkan	25
4.2 Julsamlingens utformning	26
4.3 Sommaravslutningens utformning	27
4.4 Traditioner	29
4.5 Effekter av de nya juridiska vägledningarna	30
4.6 Samhället och debatten	31
5. Diskussion	34
5.1 Hur ser befintliga perspektiv och infallsvinklar ut gällande skolan och kyrkans samarbete?	34
5.2 Hur kan samarbetet praktiskt gestaltas för att hålla sig inom styrdokumentens ramar?	39
Referenser	

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Sveriges kommunala skolor har sedan länge tillbaka varit icke-konfessionella, vilket innebär att utbildningen ska vila på vetenskaplig och inte religiös grund.¹ När det nalkas skolavslutning eller andra traditionella högtider har det länge debatterats om dess utformning och innehåll ska ha anknytning till kyrkan och kyrkorummet. Mest frekvent pågår debatten inför stundande julavslutning och sommarlov. Det finns många debattartiklar som tar upp just denna problematik, ett exempel är från december 2011 då Dagens Nyheter publicerade artikeln *Olika bud om kristna inslag*. Kristdemokraternas partiordförande Göran Hägglund berättade att han ville ändra den nuvarande skollagen till att ”det är okej att i samband med högtider och skolavslutningar göra undantag som också möjliggör skolavslutningar i traditionella former”. Utbildningsministern Jan Björklund ansåg inte att någon lagändring skulle behövas, eftersom det inte är förbjudet om en skola vill vara i kyrkan vid en högtid.²

I mars 2012 publicerade Skolverket den juridiska vägledningen *Skol och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*. Där framgår det klart och tydligt att utbildningen inte ska innehålla något av religiös karaktär såsom böner, predikan eller trosbekännelser. Samlingar som exempelvis skolavslutning eller julsamling som hålls i kyrkan ska inte heller innehålla religiösa inslag. Väljer en skola att hålla traditionella högtider i en kyrka ska lämpligheten i ett sådant val noga övervägas.³ Hägglund kallar det för ”missriktad tolerans” och syftar förmodligen på att toleransen mot ett mångkulturellt samhälle tar fel riktning, eftersom han själv aldrig träffat någon från en annan världsreligion som ”vänder sig emot att manifesterade svenska traditionerna”.

De nya bestämmelserna är tydligt något som kan skapa provokation eftersom debatten pågått under en längre tid. Därför är relationen mellan de två institutionerna skola och kyrka som idag ett tydligt problemområde. En tolkning av debattens frekvens kan tyda på att det inte är så enkelt att plocka bort kyrkan ur vissa delar av

---

¹ Riksdagen, Dokument och lagar: *Motion 2007/08 Ub516*: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Icke-konfessionell-undervisning_GV02Ub516/ (2012-05-03)

² Dagens nyheter, publicerad 2011-12-11: *Olika bud om kristna inslag*, <http://www.dn.se/nyheter/politik/olika-bud-om-kristna-inslag>, (2012-05-07)

³ Skolverket, Juridisk vägledning, publicerad: 2012-03-05, *Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*: http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.162944!Menu/article/attachment/Skolan%20och%20kyrkan%20120302.pdf (2012-04-12),

skolans verksamhet.

1.2 Ämnesval

I Karlstads universitets *Anvisningar till examensarbetet i lärarutbildningen* står det att examensarbetet ska ha en tydlig koppling till lärarprofessionen, vara empirisk och knyta an till relevant teori och forskning.⁴ Examensarbetet i lärarutbildningen kan bestå av många olika sorters problemområden och infallsvinklar. Johansson och Svedners handbok framhåller att ett examensarbete exempelvis kan behandla skola och förskola som institution och arbetsplats. Lärare och elever har individuella förutsättningar som påverkar deras situation i skolan både i en yttre form såsom ämnesindelning och timplaner, och även på ett ideologiskt plan i form av vägledande principer. Dessa individuella förutsättningar beror i sin tur på de allmänna företeelserna som samhällssituation, aktuella samhällsideologier, språklig och sociokulturell miljö och ämnesdebatter. Som bakgrund till dessa förutsättningar som elever och lärare bedriver sin verksamhet utifrån finns dokument i form av läroplaner, kursplaner, officiella författningar och verksamhetsplaner.⁵

Att göra ett examensarbete som handlar om relationen mellan skola och kyrka anser jag passar in under beskrivningen ovan. Både skolan och kyrkan kan ses som institutioner och dess rådande eller bristande samarbete är en del av samhället och vållar till debatt, står för rådande samhällsideologi och språklig och sociokulturell miljö. Hur dessa aspekter i samhället ser ut, påverkar den verksamhet som skolan bedriver och vidare den enskilda elevens skolgång. Att relationen mellan skolan och kyrkan är viktig i skolans verksamhet blir extra tydligt när Skolverket publicerade den juridiska vägledningen *Skol och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*. Denna publikation må hända inte kom med något banbrytande nytt när det gäller verksamhetens undervisning i kommunala skolor, men när det gäller verksamhetens utbildning finns det inte längre så stora tolkningsmöjligheter för icke-konfessionella skolor i Sverige.

Mitt ämnesval till detta examensarbete handlar om relationen mellan Svenska kyrkan och Sveriges icke-konfessionella skolor. Med detta arbete vill jag lyfta fram och beskriva de perspektiv och infallsvinklar som ligger till grund för den juridiska vägledningen kring hur skolan och kyrkans samarbete ska se ut.

---

⁴ Karlstads universitet, Lärarutbildningsnämnden, *Anvisningar för examensarbetet i lärarutbildningen*. Dnr FL 2011/29, s. 1

⁵ Bo Johansson & Per Olov Svedner, *Examensarbetet i lärarutbildningen, upplaga 5:2* (Uppsala: Kunskapsföretaget AB, 2010) s. 8f

1.3 Syfte

Syftet med mitt examensarbete är att beskriva befintliga perspektiv och infallsvinklar som styr skolan och kyrkans samarbete kring traditionella högtider. Med hjälp av kvalitativ intervjuundersökning med yrkesverksamma inom ovanstående relation ämnar detta examensarbete att gestalta hur ett samarbete mellan skola och kyrkan kan se ut i den regionalt styrda verksamheten som finns.

1.4 Frågeställning

Hur ser befintliga perspektiv och infallsvinklar ut gällande skolan och kyrkans samarbete?

Hur kan samarbetet praktiskt gestaltas för att hålla sig inom styrdokumentens ramar?

1.5 Disposition

Detta examensarbete består utav fem kapitel. Det första kapitlet innehåller en bakgrund till ämnesvalet samt dess syfte och de frågeställningar arbetet bygger på. Det efterföljande kapitlet är ett metodkapitel där jag beskriver mitt material och dess källkritik, samt valda avgränsningar. Kapitlet innehåller också förklaring till mitt val av undersökning och dess arbetsgång och relevans.

Det tredje kapitlet har jag valt att kalla teorigenomgång där jag behandlar mitt skrivna material efter tematiserade rubriker. Efterföljande kapitel är ett resultat av min intervjuundersökning. Mitt analysredskap har varit att även här tematisera respondenternas perspektiv på skolan och kyrkans relation. Det femte och sista kapitlet är en diskussion där jag kopplar teorigenomgången till intervjuundersökningens resultat.

2. Metod

I detta kapitel redovisas tillvägagångssättet i mitt examensarbete. Jag beskriver vilket material jag använt och redovisar den kritik som finns till de valda referenserna. Jag förklarar också syftet med den valda undersökningsmetoden, tillvägagångssättet och dess pålitlighet.

2.1 Bakgrundsmaterial

Forskningsfältet om relationen mellan institutionerna skolan och kyrkan i Sverige är en oexploaterad mark. I samråd med min handledare och nationellt sökande i biblioteksdata-baser har jag kommit fram till att det inte finns mycket material kring mitt ämnesval. Ett utav flera syften och krav med examensarbetet i lärarutbildningen är att dess resultat ska bygga på något som redan finns, men ska samtidigt bidra med något nytt.⁶ Mitt ämnesval uppfyller således det kravet, även om det inneburit att jag delvis använt mig av andra källor än sådana som är forskningsbaserade.

2.1.1 Allmänna publikationer

Mitt arbete grundar sig i de juridiska vägledningar som Skolverket publicerade i mars 2012. Publikation *Skol- och förskoleverksamhet i kyrka eller annan religiös lokal* ger handfasta riktlinjer i hur icke-konfessionella skolor får och kan använda sig av kyrkan vid exempelvis traditionella högtider. I mitt examensarbete har jag också valt stycken ur *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*, som jag anser belyser en kristen aspekt på vad som är en del utav den svenska utbildningen och undervisningen.

2.1.2 Icke forskningsbaserad litteratur

FLR, (Föreningen för lärare i religionskunskap) ger några gånger per år ut en tidning vid namn *Religion och Livsfrågor*, som även finns i digitalt format. Där har jag hämtat uttalanden från Ragnar Eliasson, Skolverkets chef för utbildningsavdelningen angående hur skolan får och inte får utforma en skolavslutning i ett kyrkorum. I samma nummer fanns också Ann-Christin Hartman som arbetade hos diskrimineringsombudsmannen som enhetschef. Hartmans åsikt om huruvida skolan ska ha avslutning i kyrkan finns med i teorigenomgången för att gestalta den åsikt som inte anser att skolan ska ha något alls att göra med kyrkan på grund utav potentiell diskriminering.

---

⁶ Kursintroduktion med Anders Broman 2012-04-02.

I teorigenomgången har jag också ägnat ett avsnitt till kyrkans perspektiv. Där har jag använt mig utav Svenska kyrkans material *När skola och kyrka möts – grund för Svenska kyrkans arbete med skolan* (2001). För att få en djupare infallsvinkel av kyrkans perspektiv har jag använt mig av Albin Davidssons *Skola och kyrka möts* (2008). Davidsson arbetar som präst inom Svenska kyrkan och hans bok tar till skillnad från Svenska kyrkans informationshäfte upp mer konkreta exempel på hur skolan och kyrkans samarbete kan se ut. I egenskap av att vara präst uttrycker han tankegångar kring skolavslutning och andra samlingar har fått figurera i detta examensarbete. Svenska kyrkans skrift och Davidsson återkommer också i ett senare avsnitt som handlar om traditioner och identitetsskapande.

2.1.3 Artiklar

Nättidningen *Skola och samhälle* handlar om lärarutbildning, skolpolitik och skola. Därifrån har jag hämtat artikeln *Skolan förkunnar alltid, frågan är bara vad*, som är skriven av forskaren Lovisa Bergdahl. Forskaren riktar kritik till Skolverket som Bergdahl anser har en luthersk uppfattning om vad religion handlar om. Dessutom ifrågasätter hon kyrkorummet som enbart en stämningshöjare utan att Skolverket verkar vara medvetna om att kyrkorummet som sådant har en förkunnande potential med dess avbildningar och bilder. Bergdahls artikel tas upp i teorigenomgångens avsnitt om debattens orsak och även i avsnittet om det motsägelsefulla i att inte ha några religiösa inslag i skolans utbildning.

I avsnittet om debattens orsak finns också ett exempel på hur en sådan debatt kan se ut genom en artikel som Dagens Nyheter publicerade i december 2011. I artikeln uttryckte sig Kristdemokraternas partiordförande Göran Hägglund och skolminister Jan Björklund om skollagen och skolans vara eller icke vara i kyrkan vid traditionella högtider.

2.1.4 Forskningsbaserad litteratur

I antalogin *Livstolkning och värdegrund – Att undervisa om religion, livsfrågor och etik* (2000) har jag hämtat stoff om traditioner och identitetstänkade från docenten Björn Skogar. Jag har också använt mig av hans tankar kring hur kulturen formar religionsdidaktiken. Detta arbete syftar inte till att beskriva någon form av didaktik, men hans tankar kring vad som ligger till grund för religionsdidaktiken är användbart för mitt syfte.

Den andra referensen är en för tillfället opublicerad rapport, skriven av universitetslektorn Sören Dalevi och docenten Christina Osbeck. Den utgivna källan heter *Kyrkopedagogik i Munkfors – ett samarbetsprojekt skola-kyrka*, och är en utvärderingsrapport. Texten tar upp ett kapitel som handlar om skolan och kyrkans relation och där forskarna ger sin syn på skolan och kyrkans relation.

Den andra forskningsbaserade källan består av tyskan Karstens Felzmanns som i antalogin *Kooperation von Kirche und Schule – Perspektiven aus Mitteldeutschland* (2010) ägnar ett kapitel åt att beskriva relationen mellan skola och kyrka i Sverige, vilket har varit användbart eftersom ett utifrån perspektiv kan sätta ord på företeelser i landet som man annars kanske inte hade upptäckt.

2.1.5 Handböcker till arbetets utformning

När det gäller material till utformningen av examensarbetet har jag till stor del använt mig av Bo Johanssons och Per Olov Svedners *Examensarbetet i lärarutbildningen* (2008). Formalia och andra skrivregler har jag hämtat ur Siv Strömqvists *Uppsatshandboken* (2008).

Som undersökande del i mitt examensarbete har jag använt mig av kvalitativa intervjuer. Metodhandböcker jag använt till både för- och efterarbete kring intervjuerna har varit Monica Dalens *Intervju som metod* (2011) och Jan Krag Jacobsens *Intervju – Konsten att lyssna och fråga* (2011).

2.2 Källkritik

Det finns två aspekter som skulle kunna vara kritiskt med mitt material. Det ena är att jag har få källor som är forskningsbaserade. Det andra skulle kunna vara att jag har en liten mängd material. Anledningen till detta, som jag beskrivit ovan, beror på att skolan och kyrkans relation är en tämligen oexploaterad forskningsmark. Istället har jag fokuserat på att mitt material ska ha god kvalitet istället för att ha en kvantitativ teorigenomgång.

Jag är medveten om att många utav mina böcker är skrivna utifrån ett särskilt perspektiv, som till exempel de verk som är skriva av Svenska kyrkan eller prästen Albin Davidsson. Detta faktum är något jag förhåller mig till under hela arbetets gång och låter dem stå för vad de är, nämligen ett perspektiv på skolan och kyrkans relation.

2.3 Avgränsningar

Både skolan och kyrkan i Sverige kan ses som två institutioner vilket gör att detta examensarbete har en tydlig koppling till samhället vi lever i. För att få syn på hur samarbetet praktiskt kan gestaltas innanför de regionala ramarna har jag gjort en kvalitativ intervjuundersökning med de tre aktörerna rektor, präst och lärare som alla är verksamma inom samma skolområde.

Detta examensarbete rymmer inte något elevperspektiv då en sådan infallsvinkel skulle vara svår att knyta an till relevant teori inom ämnet. Mitt syfte och frågeställningar kräver inte heller inte att ett sådant perspektiv framställs. Dessutom förmodar jag att det skulle vara svårt att hålla ett elevperspektiv kortfattat som vidare skulle kunna leda till att arbetet förlorar sin röda tråd. Jag utgår ifrån att elever i dagens skola inte har särskilt stor kännedom om skolan och kyrkans relation och samarbete. De har förmodligen inte heller särskilt stor insikt i den debatt som pågått under en längre tid. Utav dessa anledningar skulle det vara intressant att höra en elevs perspektiv på sin skolavslutning och julsamling, då det trots allt är för eleverna som dessa samlingar ska äga rum.

Mitt examensarbete innehåller inte någon större historiegenomgång beträffande skolan och kyrkans relation. Det kan tyckas att ett historiskt perspektiv kan säga mycket om den tillvaro som finns idag, men av svårigheter att kortfattat kunna beskriva skolan och kyrkans historia finns inte det med. Examensarbetet fokuserar istället på de infallsvinklar som finns i vår nutid.

Jag har valt att inte gå in djupare på ett mångkulturellt perspektiv av skälet att det var svårt att finna referenser om människor från andra kulturers perspektiv på skolan och kyrkans samarbete i Sverige.

Hela arbetet handlar om icke-konfessionella skolor då exempel från konfessionella skolor skulle innebära en jämförelse mellan de två. Jag har också valt att enbart använda mig av material som handlar om Svenska kyrkan även om andra trossamfund också har samarbeten med skolor runt om i Sverige.

2.4 Undersökningsmetod

2.4.1 Kritisk närläsning

Utifrån mitt syfte och frågeställningar har jag valt att göra en kvalitativ intervjustudie. Målet har varit att knyta samman metoden med teorigenomgången för att ge en tydlig bild över olika infallsvinklar i hur relationen mellan skola och kyrka kan se ut.

I teorigenomgången under kapitel tre har jag gjort en så kallad kritisk närläsning av den svenska läroplanen och Skolverkets juridiska vägledning som detta examensarbete har som utgångspunkt. En kritisk närläsning menar Johansson och Svedner är att läsaren försöker klarlägga innehållet så noggrant som möjligt. En sådan närläsning kan aldrig vara objektiv då läsaren på ett eller annat sätt uppfattar resonemang och sammanhang beroende på vilket perspektiv denne har. Därför kan jag inte göra annat än att försöka uppfatta textens budskap på ett korrekt sätt. När en kritisk närläsning görs ska läsaren bland annat fokusera på vad som tagits med och betonats vad som tagits bort eller tonats ned. Den man också kan hålla utkik efter är vilka ordval som använts, som kan vittna om författarens inställning till ämnet.⁷ Eftersom jag tar upp dessa officiella författningar i kapitlet under rubriken teorigenomgång, så har jag inte gjort någon analys eller diskuterat det jag läst. Det kommer först i det femte kapitlet där jag diskuterar och sammanställer teorigenomgången med intervjuresultatet.

2.4.2 Kvalitativ intervju

Det finns två olika intervjutyper enligt Johansson och Svedner. Den typ jag har valt kallas för kvalitativ intervju. Den kvalitativa intervjun kan bestå av strukturerade eller ostrukturerade frågeområden, varav den sistnämnda innebär att endast frågeområdet är bestämt medan frågorna kan variera. Syftet med en kvalitativ intervju är att respondenten ska ge så uttömmande svar som möjligt. Eftersom jag intervjuat en rektor, en präst och en lärare så är inte en strukturerad intervju hållbar att genomföra då den typen av intervju består av att både frågeområde och frågorna ska vara de samma för alla respondenter.⁸ Trots att frågorna var delvis olika utarbetade jag en intervjuguide som innehöll de centrala teman och frågor som intervjuerna ämnade undersöka. Monica Dalen menar att det ofta är lämpligt att ha projektets arbetstitel och problemområde man önskar belysa. Hon kallar det för ”områdesprincipen” vilket innebär att intervjuaren bör ha med frågor som ligger i periferin i förhållande till det centrala området.⁹

Den kvalitativa intervjumetoden är vanlig när man vill samla information som annars är svår att få tag på. Jan Krag Jacobsen nämner att metoden kan uppfattas som ovetenskaplig eftersom den endast mäter kvalitativa aspekter. Samtidigt är det viktigt

---

⁷ Johansson & Svedner, s. 57

⁸ Ibid, s. 35

⁹ Monica Dalen, *Intervju som metod, upplaga 1:3* (Malmö: Gleerups Utbildning AB, 2011) s. 31

att vara medveten om att ett kvalitativt resultat inte behöver ses som oviktigt, bara för att det inte förekommer med viss bestämbar storlek. Det mäter individens uppfattning av ett fenomen.¹⁰

2.4.2.1 Urval

För att få syn på olika perspektiv och infallsvinklar har jag valt att intervjua tre personer som medverkar i skolan och kyrkans relation. Prästen har blivit intervjuad i syfte att se hur han som medverkande präst och talesperson för områdets kyrka ser på samarbetet. Rektorn har blivit intervjuad i syfte att se hur hon som skolans högsta ansvarig reflekterar och handlar i områdets samarbete. Läraren som blivit intervjuad besitter ingen typ av inflytande i hur skolan och kyrkans relation ser ut. Jag har valt att intervjua en lärare i syfte att se ett lärarperspektiv på frågan då det trots allt är läraren som spenderar markant mest tid med eleverna.

2.4.3 Tillvägagångssätt

Jag valde att intervjua tre personer inom samma skolområde. Syftet med att intervjua just dessa var att de har olika yrken inom skolan och kyrkans samarbete. På så vis skulle förhoppningsvis en bred bild över vilka komponenter som ligger till grund för skolan och kyrkans relation framkomma.

Den första respondenten kallar jag i intervjuundersökning för ”prästen”. Han arbetar som präst inom Svenska kyrkan och sitter med i skolans krisgrupp. Det är även han som tar emot skolans elever när skolan har julsamling i kyrkan. Den andra respondenten arbetar som rektor och kallas i intervjuundersökningen för ”rektorn”. Den tredje respondenten arbetar som lärare i skolan och kallas därför i intervjuundersökningen för ”läraren”. Det gemensamma för dessa tre är att de alla är ca 60 år gamla. Både prästen och läraren har arbetat inom sina yrken i ungefär 35 år och rektorn i 22 år, varav sju av de åren i det skolområde som undersökningen är gjord. Samtliga intervjuer gjorde i stängda rum där bara jag och respondenten befann sig. Intervjuerna är inspelade för att kunna återge den exakthet i respondenternas uttryck. Dalen menar inspelningsproceduren ibland kan leda till att respondenten känner sig otrygg eller olustig.¹¹ Detta var inget jag märkte av då intervjuerna flöt på mycket bra och gav uttömmande svar utan att jag behövde ställa allt för många tillägsfrågor.

---

¹⁰ Jan Krag Jacobsen, *Intervju – konsten att lyssna och fråga, upplaga 1:16* (Lund: Studentlitteratur AB, 2011) s. 19

¹¹ Dalen, s. 34

Ett utav frågeområdena som samtliga respondenter svarade på, var hur samarbetet mellan skolan och kyrkan ser ut i deras område. Syftet med den frågan var att eventuellt kunna se skillnader och/eller likheter mellan respondenternas återgivning av samarbetet. En annan gemensam fråga var hur de såg på Skolverkets nya juridiska vägledning som i allra högsta grad gäller dem i deras samarbete. Syftet med den gemensamma frågan var att se om det fanns någon skillnad i eventuella perspektiv på en sådana juridisk vägledning som gäller deras samarbete. Den sista gemensamma frågan handlade om vad de ansåg om debatten kring skolan och kyrkans relation och vad de trodde att den berodde på. Även här var syftet att eventuellt se om någon skillnad fanns i deras förklaring. Utöver dessa frågor ställdes enskilda frågor till var och en utav dem för att ta reda på de infallsvinklar som rör just deras yrkesgrupp.

Resultatet av intervjuundersökningen finns i kapitel fyra. Intervjuerna är transkriberade i nära anslutning till intervjuerna från det inspelade materialet i syfte att min återgivning ska vara så korrekt som möjligt. Därför är många meningar skrivna på ett så kallat "talspråk" där det inte råder någon grammatisk korrekthet och många meningar ter sig långa. Jag har dock valt att inte transkribera deras svar på eventuell dialekt och sådana ord som uttalas exempelvis "dom" har jag skrivit in som den korrekta stavningen "dem". Jag har inte heller transkriberat andra ljud som förekommer där någon av respondenterna exempelvis skrattat och suckat.

2.4.3.1 Etiska överväganden

När jag förfrågade mina respondenter om de ville ställa upp på en intervju berättade jag om mitt syfte och mina frågeställningar. Jag gjorde alla förfrågningar via telefonkontakt och bad om deras mailadress så jag kunde skicka dem länken till den juridiska vägledningen som jag sade att mitt arbete skulle utgå ifrån. Jag berättade samtidigt att det skulle vara önskvärt om intervjuerna kunde spelas in såvida respondenten inte hade något emot det, vilket ingen utav dem hade.

Efter avslutad intervju kontrollerade jag att de hade min mailadress och telefonnummer så de kunde meddela mig att de inte längre ville vara med i undersökningen eller be mig ta bort något de uttryckt. De kontrollerade i sin tur att jag hade deras mailadress och telefonnummer om jag kom på någon mer fråga eller fundering.

Respondenterna i min intervjuundersökning går under pseudonym. Två av de tre respondenterna hade ingenting emot att jag kallade dem deras riktiga tilltalsnamn och

tyckte inte att konfidentialitet var det minsta viktig. Därför har jag i intervjuresultatet valt att kalla respondenterna utefter deras yrkestitel.

2.4.4 Undersökningens tillförlitlighet

När det kommer till undersökningens tillförlitlighet är två begrepp väsentliga att använda. Begreppet reliabilitet betyder ordagrant ”noggrannhet vid mätning” och begreppet validitet handlar om huruvida resultatet ger en sanningsenlig bild över det som undersöks.¹² Det innebär att intervjuaren är van att intervjua och har god förmåga att gå på djupet i samtalet på respondenten. Enligt Johansson och Svedner kan reliabilitetsbrister vid intervjuer bero på att respondenterna inte blivit intervjuade av samma person eller att respondenterna inte fått samma frågor.¹³

Respondenterna i min intervjuundersökning har inte fått samma frågor utav den anledningen att de har olika yrken. Resultatet är trovärdigt på det sättet att intervjuerna blivit inspelade och genomförts under likadana omständigheter. Det inspelade intervjuresultatet har transkriberats och bearbetats på samma sätt. Skulle samma frågor ställas till rektorer, präster och lärare i andra skolområden tror jag att liknande perspektiv skulle finnas, även om det är så att inget samarbete mellan en skola och en kyrka ser ut på exakt samma sätt.

Jag anser att undersökningen i mitt examensarbete mäter vad den var syftad till att mäta. Syftet var att ta reda på vilka perspektiv som styr skolan och kyrkans relation. Det gjorde jag genom att intervjua en rektor, en präst och en lärare inom samma skolområde för att se hur deras olika perspektiv och infallsvinklar ser ut inom den regionalt styrda verksamhet som denna relation finns.

---

¹² Johansson & Svedner, s. 97

¹³ Ibid, s. 94f

3. Teorigenomgång

3.1 De nya juridiska vägledningarna

I mars 2012 kom Skolverket ut med publikationen *Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*. Publikationen går under benämningen ”Juridisk vägledning” och fastslår riktlinjer för hur skolan och kyrkans samarbete ska se ut.

De juridiska vägledningarnas syfte beskrivs med att Skolverket fått in många frågor om vilka möjligheter förskolan och skolan har att besöka eller ha samlingar i kyrkan eller annan religiös lokal. Bakgrunden till denna publikation har fått förnyad aktualitet med den nya skollagen och de nya läroplanerna som gäller för fristående förskolor och skolor.¹⁴

Den nya skollagen 2009/10:165 – för kunskap, valfrihet och trygghet tar upp att kravet på en icke-konfessionell undervisning inte behöver innebära att det är förbjudet för en skola att inom skolan eller elevens val fördjupa undervisningen i en religion, förutsatt att undervisningen vilar på vetenskaplig grund.¹⁵

Utbildningen och undervisningen ska vara icke-konfessionell vilket innebär att innehållet i skolan ska vila på vetenskaplig och inte religiös grund.¹⁶ Det innebär att ingen form av religiösa inslag såsom bön, trosbekännelse, välsignelser, predikan eller annan form av förkunnelse får vara en del av skolans verksamhet i icke-konfessionella skolor.¹⁷

3.1.1 Skillnaden mellan utbildning och undervisning

Tidigt i Skolverkets juridiska vägledningar beskrivs skillnaden i skolans uppdrag mellan undervisning och utbildning.

Undervisning definieras som målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskolelärare syftar till lärande och utveckling. Lärandet består av inhämtade kunskaper och värden. Begreppet utbildning handlar om ”den verksamhet inom vilken undervisning sker utifrån bestämda mål”. Utbildning är därför ett vidare begrepp som också inkluderar undervisning och de tillfällena som raster, skolmåltider och utflykter. Enligt skollagens definition bör skolavslutningar och andra högtidssamlingar falla under begreppet utbildning eftersom dessa inte uppfyller något undervisningsmål.¹⁸

---

¹⁴ Skolverket, *Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*, s.1f

¹⁵ Ibid, s. 3

¹⁶ Riksdagen, Dokument och lagar: *Motion 2007/08 Ub516*

¹⁷ Skolverket, *Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*, s. 5

¹⁸ Ibid, s. 2

3.1.2 Högtidsstunder i kyrkan

Skolverket beskriver vikten av att det är skolan och rektorn som bär ansvaret i utformningen av samlingar i kyrkan. Alla elever ska kunna delta och föräldrarna ska ha förtroende för att deras barn inte blir ensidigt påverkade av någon livsåskådning. Det är rektorn som har yttersta ansvaret för att skollagens bestämmelser följs, så i dialog med kyrkan ska rektorn vara tydlig med vad som får förekomma eller inte.

Det står också ” Om en skola överväger att hålla en skolavslutning i kyrkan bör lämpligheten i detta noga övervägas utifrån det tänkta innehållet.” Skolavslutningen är en betydelsefull del av skolverksamheten då den ramar in och avslutar terminens arbete. Det är också tydligt skrivet i denna juridiska vägledning att skolavslutningen inte får bli ett tillfälle för religionsutövning. Var denna gräns ligger måste bedömas från fall till fall. I tillsynsbeslut från Skolinspektionen framkommer det att tonvikten ska ligga på den gemensamma samvaron, traditioner och högtidlighet.¹⁹

Ragnar Eliasson, chef för Skolverkets utbildningsavdelning försöker konkretisera var den gränsen går och uttrycker att skolan måste respektera och iaktta att man inte gör intrång i elevers personliga integritet. Om en elev utsätts för att någon påtryckning från skolan som att utelämnas sin personliga tro, ge uttryck för den eller tro något som man inte gör, då har skolan gjort något som inte är tillåtet.²⁰

När det nalkas jul finns det inget som hindrar en icke-konfessionell skola att uppmärksamma advent genom att tända ljus eller ha adventsljusstakar framme. Det är också möjligt att ha adventssamling i kyrkan för att uppmärksamma advent som tradition. Då ska fokus ligga på hur den genomförs och inte innehålla några religiösa inslag. Prästen kan då medverka i egenskap av värd och hälsa välkommen. Vid alla typer av samlingar som hålls i kyrkan gäller samma regler med att rektorn bär huvudansvaret för samlingens innehåll. Går inte prästen eller pastorn med på skolans krav bör inte samlingen genomföras i kyrkan. Skolverket fastslår att det är möjligt att sjunga enstaka psalm om denna är tydligt förknippad med traditionen, liksom ”Den blomstertid nu kommer” är förknippad med skolavslutning.²¹

---

¹⁹ Skolverket, *Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*, s. 2

²⁰ Religion och Livsfrågor, Tema: *Konfessionell och icke-konfessionell undervisning*. Nr. 4 2008: <http://www.flr.se/docs/artiklar/rol-0804.pdf> (2012-04-17), s. 6f

²¹ Skolverket, *Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*, s. 6

3.2 Kristna värderingar i läroplanen

Ganska omgående kan vi i Lgr11 läsa i kapitlet Skolans värdegrund och uppdrag under rubriken Grundläggande värden, att skolväsendet vilar på demokratins grund. Solidaritet med svaga och utsatta är ett exempel på värden som skolan ska förmedla och gestalta. Det står också redan i andra stycket att den etik som förestås är av kristen tradition och västerländsk humanism som ska bidra med individens fostran till rättskänsla, tolerans, generositet och ansvarstagande.²²

3.3 Kyrkans perspektiv

År 2001 publicerade Svenska kyrkan ”När skola och kyrka möts – grund för Svenska kyrkans arbete med skolan”. I inledningen benämner de mötet mellan skola och kyrka som skolkyrkoarbete. Eftersom mötet mellan skola och kyrka varierar, måste också den konkreta utformningen av skolkyrkoarbetet variera.²³ Svenska kyrkan beskriver det som både en praktisk och teologisk utmaning att i dialog med skolan följa skolans läroplaner som föreskriver att skolan ska samverka med det övriga samhället. I texten refereras till Lpo94 där samhället präglas av ”den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism”.²⁴ Den nya läroplanen, Lgr11, är formulerad på likartat sätt. Under rubriken ”Grundläggande värden” står följande:

”I överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande.” (Lgr11, s. 7)

I och med formuleringen i Läroplanen anser Svenska kyrkan att skolkyrkoarbete både är nödvändigt och ofrånkomligt. Således är Svenska kyrkans uppdrag att genom handling och ord visa barn och ungdomar den livs- och människosyn som präglar den kristna tron.²⁵ Prästen Albin Davidsson menar att Svenska kyrkan är en öppen folkkyrka som ska välkomna troende, tvivlande och sökande människor.²⁶

För att en skolavslutning ska bli bra måste skolan och kyrkan hålla en levande dialog, menar Davidsson eftersom det handlar om att utforma en allmänmänsklig och öppen högtidsstund. Han uttrycker också att det finns många sätt att hålla en skolavslutning om skolans och kyrkans personal ”tar hänsyn till sina olika gåvor”. Davidsson tycker att det är en gåva att ha en kyrka i närheten av skolan då det finns

²² Skolverket, *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, Lgr 11* (Stockholm: Skolverket, 2011), s.7

²³ Utg. av Svenska kyrkans nämnd för kyrkolivets utveckling: *När skola och kyrka möts – grund för Svenska kyrkans arbete med skolan* (Uppsala: Wikströms tryckeri AB, 2001) s. 5

²⁴ *När skola och kyrka möts – grund för Svenska kyrkans arbete med skolan*, s. 6f

²⁵ Ibid, s. 7f

²⁶ Albin Davidsson, *Skola och kyrka möts* (Växjö: Verbum Förlag AB, 2008), s. 94, 96

lokaler att använda, göra studiebesök i och lära sig mer om historien och dess symboler. Genom att elever får möta kyrkans personal kan de också få en inblick i hur tro kan uttryckas på olika sätt. Han tror också att om eleverna fick tillåtelse från skolan att använda kyrkans lokaler vid till exempel raster så skulle de också känna sig mer hemma i lokalen när det nalkas skolavslutning. På det viset skulle det inte vara lika laddat med fördomar och rädslor eftersom Svenska kyrkans lokaler ska vara öppna för alla, oavsett tro.²⁷

I egenskap av att vara präst så anser han inte att han sviker sin tro genom att utforma en högtidsstund med ett mer lättillgängligt språk. Han beskriver det som att vara kontextuell teolog. Det prästerna ska fokusera på vid skolavslutning eller innan juledigheten är det som är gemensamt för alla människor i sammanhanget, till exempel ”den kommande vilan”. Med andra ord är sådana samlingar inget tillfälle för välsignelser och bekännelser eller en religiös akt. Genom att ha en sådan utgångspunkt som präst är man både trogen sig själv och ärliga mot dem som kommer till avslutningshögtiden, oavsett vad dessa har för religiös tillhörighet.²⁸

Davidsson vill också förmedla att ingen ska känna att de ”kliver in i församlingspersonalens territorium”, alltså att de blir gäster i kyrkan. Prästen äger inte kyrkan mer än vad eleverna gör. Det är viktigt att komma ihåg inför en skolavslutning. Prästens tal är lika högtidligt som när en elev eller lärare håller tal. Samtidigt så får inte skolavslutningen bli en högtid som enbart innebär att kyrkan lånar ut lokalen till skolan. Det ska vara en samverkansfråga där många får komma med åsikter och idéer. Ju bättre relationen mellan skolan och kyrkan fungerar, desto lättare är det att nå samförstånd kring hur skolavslutningen ska utformas.²⁹

3.4 Debatten om skolan och kyrkans samarbete

Huruvida skolan får eller ska använda sig av kyrkan vid skolavslutningar är ett diskussionsämne som brukar uppkomma vid terminsavslutningar och juletid. En sådan debattartikel publicerade Dagens Nyheter i december 2011 där Kristdemokraternas partiordförande Göran Hägglund var trött på debatten och menade att skolmyndigheter och en liten grupp debattörer på vänsterkanten är ”de enda som vill ta bort traditionella kristna traditioner i skolan”. Han menar att

---

²⁷ Davidsson, s. 95ff

²⁸ Ibid, s. 98

²⁹ Ibid, s. 96

Skolverkets uttalanden leder till att skolor avstår från att hålla terminsavslutningar i kyrkan, trots att föräldrarna och skolans ledning vill ha kvar traditionerna.³⁰

Hägglund menar att han aldrig träffat en person från någon av de stora världsreligionerna som motsatt sig att svenskar manifesterar de svenska traditionerna. Han tror också att andra grupper än kristna anser att det borde vara självklart i Sverige. Vidare vill Hägglund ändra skollagen så att ”det är okej i samband med högtider och skolavslutningar göra undantag som också möjliggör skolavslutningar i traditionella former”. Han kallar lagen att vara ”missriktad tolerans”.³¹

Skolminister Jan Björklund ansåg inte att en ändring av skollagen behövs då det är tillåtet att hålla traditionella avslutningar i kyrkan med den skollag som finns. Björklund håller dock med om att lämpligheten med att vara i en kyrka vid skolavslutning blir en diskussion på ett lokalt plan och att det inte går att undvika.³²

Ann-Christin Hartman arbetade år 2008 som enhetschef hos diskrimineringsombudsmannen och ställde sig kritisk till att skolavslutningar hålls i kyrkan. Hon framhöll att elever och föräldrar med annan trosbakgrund kunde känna sig exkluderade eller kränkta och tyckte därför att skolorna skulle finna en neutral lokal att vara i på skolavslutningen. Av samma skäl ansåg hon också att den klassiska psalmen ”Den blomstertid nu kommer” inte heller är lämplig att sjunga.³³

Prästen Albin Davidsson anser att debatten som ett känsligt ämne. Han menar att alla åsikter finns representerade i debatten, men tror att det hela egentligen handlar om rädslor och identitet. Davidsson hävdar att alla barn och unga bär på känslor och tankar som rör deras livsåskådning och tro. Han tycker det är bra att skolan är icke-konfessionell men tycker också att barn och ungas tro och tankar aldrig ska objektifieras.³⁴ För att förtydliga så menar nog Davidsson att barnens tro och tankar ska behandlas som viktiga istället för att betraktas som ett passivt föremål. Han tycker inte det automatiskt är kränkande för en elev som inte bekänner sig vara kristen att vistas i ett kyrkorum, det kan snarare vara en högtidlig upplevelse. Vidare berättar Davidsson att det råder religionsfrihet i Sverige vilket innebär att människor har rätt att uttrycka sin religiositet och de har rätt att inte göra det. Skolavslutningen ska inte vara en religiöst utformad gudstjänst. Om den vore det kan det uppfattas som

---

³⁰ Dagens nyheter, *Olika bud om kristna inslag*.

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ Religion och Livsfrågor, *Tema: Konfessionell och icke-konfessionell undervisning*, s. 8ff

³⁴ Davidsson, s. 91f

kränkning om man tvingas delta i en ceremoni som går emot ens värderingar, eller om man tvingas bekänna något man inte tror på. Därför anser han att Skolverkets kommentarer om att tonvikten på skolavslutningen ska fokusera på högtidlighet, traditioner och den gemensamma samvaron är högst möjligt att genomföra, och dessutom viktigt.³⁵

3.5 Traditioner och identitetsskapande

Kristna högtider utgör en central del av svenska traditioner. Genom att gestalta dessa och göra innehållet känt innebär en självklar mötesplats mellan skola och kyrka. Svenska kyrkan anser också att de har ett ansvar att levandegöra det västerländska kulturarvet med kyrkans historia, traditioner och Bibelns berättelser. De syftar till kännedom om sina egna kulturella rötter ger barn och unga större trygghet att möta andra kulturer och finna dessa berikande och kreativa.³⁶

Björn Skogar hävdar att en religionsdidaktiker inte behöver vara specialist på hela religionsområdet, men behöver vara duktig på att ställa bra frågor. Exempel på en sådan fråga kan vara ”Vems religion eller livsåskådning? Är den enskilda människans ståndpunkt i överensstämmelse med de andliga ledarnas och de officiella deklARATIONERNAS?” Skogar menar att religionsdidaktikern omgående måste tänka på begreppet tradition istället för religion. Enskilda eller grupperns tolkning av livet befinner sig alltid i någon form av tradition eftersom varje människa är en språklig och historisk varelse. Traditionsbegreppet är mycket användbart då det kan rymma både vad som är gemensamt och vad som är individuella lösningar eller ståndpunkter under ”traditionstaket” som Skogar uttrycker det.³⁷

”Det är med traditionen som ett hus som man ärvt. Man befinner sig på en plats där det är fullt möjligt att göra tillbyggnader och ha olika åsikter, men utgångspunkten och språket delar man. Och lika väl som att alla i familjen har del av det ärvda gamla huset, är det ändå alltid så att det finns någon eller några som har det dominerande inflytandet.” (Skogar, 2000, s. 111)

Med det dominerande inflytandet menar Skogar att det alltid finns en ofrånkomlig maktfråga där det kan funderas kring vem eller vilka det är som bestämmer, och vem eller vilka det är som definierar villkoren för vad som kan eller

---

³⁵ Davidsson, s. 92f

³⁶ *När skola och kyrka möts – grund för Svenska kyrkans arbete med skolan*, s. 8

³⁷ Björn Skogar, I stormens öga, i (red.) Almén, Edgar, Skogar och Hartman *Livstolkning och värdegrund – att undervisa om religion, livsfrågor och etik*. (Linköping: Skapa vetande, 2000), s. 111

får tänkas. Det finns alltid grundfrågor som präglar människor i skilda traditioner. Skogar tror att det är identitetsfrågan som är det mest bärande i behovet av traditioner. Frågor som ”vem är jag?” är möjligt att svara på genom gemensamma historier och berättelser eller ens livshistoria. Berättelser ur bibeln och folksagor har tidigare fungerat som svar på identitetsfrågan genom dess sätt att belysa livshistoria i poetisk form. Identitetsfrågan har många bottnar eftersom ens självbild bland annat grundar sig i andras bild av en själv. Skogar undrar som identiteten är en slags särkultur i förhållande till den dominerande kulturen, eller om människan vill hålla sig i särkulturen i vissa fall och i andra fall tillhöra den dominerande kulturen.³⁸

Även prästen Davidsson menar att behovet av att upprätthålla traditioner sitter djupt rotat hos människor. Många kan inte tänka sig en skolavslutning utan att gå till kyrkan. I relation till dessa behov av traditioner finns tveksamhet och osäkerhet hos skolpersonalen som inte vet vad som accepteras i en icke-konfessionell skola när det gäller skolavslutning i ett kyrkorum. Genom egna erfarenheter berättar Davidsson att till exempel muslimska barn och unga tycker det är viktigt att vara i kyrkan. Han upplever att skolavslutning i kyrkan är en viktig tradition för dessa, och ett sätt att befästa sin tillhörighet i den svenska kulturen. Vidare tror Danielsson att rädslan för att andra trossamfund än Svenska kyrkan ska bli upprörda över att skolavslutning hålls i kyrkan är felaktig. En mångreligiös skola är inget problem eftersom syftet med en skolavslutning inte bör vara en gudstjänst med bekännelsekaraktär.³⁹

3.6 Religionsdidaktik

Skogar frågar vilken slags vetenskaplig träning som är nödvändig för att bli en bra religionsdidaktiker. Har man inte någon god ämne-teoretisk orientering, är det lätt hänt att man hamnar i läromedlens händer och där är det svårt att bedöma urval och dra avgränsningar. Ska man kunna sätta in livsåskådningar och religioner i ett sammanhang behövs ett historie- och samhällsperspektiv. Skogar tror också att religionsdidaktikern behöver träning i att göra empiriska studier eftersom det ofta visar sig vara stora skillnader mellan det som angår konkreta människor och officiella ståndpunkter. Men det mest grundläggande är insikter i förståelselära, det som kallas hermeneutik. Det betyder vidare insikter i att tolka tecken genom berättelser, bilder, texter, byggnader och riter. Skogar berättar att det finns olika typer av hermeneutik. Den typ som bör utgöra grunden i den icke-konfessionella skolan är den filosofiska

---

³⁸ Skogar, s. 113f

³⁹ Davidsson, s. 94

hermeneutiken. Denna handlar om en humanistisk och allmänmänsklig tanketradition som också kan ge uttryck för självklarheter. Författaren skriver att vi alla ligger inbäddade i en kultur som både är given och föränderlig. Sanningar ifrågasätts och eftersom det inte finns så många eviga sanningar präglas människan av förståelse eller fördomar. Oavsett vad så är människan alltid präglad av det den redan lärt sig, vilket ibland också kan innebära att det inte är populärt att lära sig nya saker.⁴⁰

3.6.1 Religionsämnets kursplan i Sverige

Som centralt innehåll i årskurs 1 till 3 tas följande mål upp under rubriken Centralt innehåll i Lgr11. Mål som kretsar kring religionen kristendom;

- * Kristendomens roll i skolan och på hemorten förr i tiden
- * Religioner och platser för religionsutövning i närområdet
- * Några högtider, symboler och berättelser inom kristendom, islam och judendom.
- * Några berättelser ur bibeln och deras innebörd samt några av de vanligaste psalmerna. (Lgr 11, Kursplaner; Religionskunskap, s. 187-188)

I årskurs 4 till 6 står följande om vad religionskunskapen ska behandla;

- * Ritualer och religiöst motiverade levnadsregler samt heliga platser och rum i kristendomen och i de andra världsreligionerna islam, judendom, hinduism och buddism.
- * Centrala tankegångar bakom ritualer, levnadsregler och heliga platser i kristendomen och de andra världsreligionerna, till exempel som de uttrycks i religiösa berättelser ur bibeln och andra urkunder.
- * Kristendomens betydelse för värderingar och kultur i det svenska samhället förr och nu. Kristna högtider och traditioner med koppling till kyrkoåret, till exempel sånger och psalmer. (Lgr 11, Kursplaner; Religionskunskap, s. 188)

Övergripande om religionskunskap är att eleverna ska utveckla kunskaper om religion och livsåskådningar i det egna samhället och på andra håll i världen. Eleverna ska också genom undervisningen bli uppmärksamma på religiösa traditioner och hur människor uttrycker sin tro. Vilken roll religion kan spela i samhället med dess fredsskapande och konfliktblivande ska också tas upp i undervisningen, likaså dess sociala sammanhållning och segregation. Under religionskunskapens syfte står också att undervisningen ska ge kunskap och förståelse för hur de kristna traditionerna har påverkat det svenska samhället och dess värderingar. Sammanfattningsvis så ska eleverna ges förutsättning att kunna analysera kristendomen, andra religioner och livsåskådningar samt olika bruk och tolkningar inom dem. Eleverna ska också kunna

---

⁴⁰ Skogar, s. 110f

analysera hur religioner påverkas och påverkar förhållanden och skeenden i samhället.⁴¹

3.7 Debattens orsak

Lovisa Bergdahl anser att orsaken till Skolverkets hållning i frågan kring relationen mellan skolan och kyrkan, handlar om skolans integrationsproblem. Skolverket skriver att skolavslutningar i kyrkan kan ”utestänga elever från gemenskapen” som en beskrivning av de anmälningar som inkommit till Skolinspektionen. Bergdahl beskriver situationen och publikationen som ett svar på svenska skolans integrationsproblematik. Detta mynnar ut i att undvika samlingar där någon kan känna sig utanför. Hon vill understryka argumentet att en samling i kyrkan skulle vara ensidig och bidrar till utestängning från gemenskapen ”bara är ett bra argument om det också används som måttstock på de samlingar som redan hålls i skolan.” Hon hänvisar till en skrivelse från Skolverket om vad som får förekomma eller inte när det gäller uppmärksammandet av advent. Där anses adventsljusstakar vara okontroversiellt medan adventssamling i kyrkan är kontroversiellt. Vidare beskriver Bergdahl om exemplet alla hjärtans dag där RFSL (Riksförbundet för sexuellt likaberättigade) kommer till skolan och bjuder generöst på kondomer. På allahelgona talas det om häxor där barn och unga klär ut sig för att gå på Halloweenfest. Vad är det egentligen vi firar och tror på?, undrar Bergdahl. Med Skolverkets direktiv tycker hon också att vi behöver ställa oss frågande kring huruvida dessa exempel är allsidiga och främjar integrationen. Det är långt ifrån självklart att alla unga känner sig som en del av gemenskapen kring RFSLs utdelning av gratis kondomer.⁴²

Den tyska forskaren Felzmann konstaterar att Sverige saknar tydligt uppdrag och fast struktur vad det gäller samarbetet mellan skola och kyrka. I kombination med personalen i de båda institutionerna så ser hon att rektorn får en nyckelfunktion då denna, själv, kan avgöra huruvida skolan och kyrkan ska ha ett samarbete. Trots att samma läroplan gäller i hela landet så kan samarbetet skilja från att ha en mångfasetterad och djup relation till att inte ha något samarbete alls. Hon nämner den decentraliserade struktur som finns där den enskilda skolan någorlunda fritt kan tolka

---

⁴¹ Lgr11: Kursplaner, Religionskunskap: s. 186

⁴² Samhälle och skola, 2011-12-09: Lovisa Bergdahl; *Skolan förkunnar alltid, frågan är bara vad*, <http://www.skolaochsamhalle.se/skola/lovisa-bergdahl-skolan-forkunnar-alltid-fragan-ar-bara-vad/> (2012-05-07)

de ramar som staten gett.⁴³ Hon vill påstå att både skolan och kyrkan är skyldiga för den otydliga relationen. Den personliga kontakten och ömsesidiga förtroendet mellan prästen och rektorn har avgörande betydelse, även om den näst intill enbart ligger på att skolan bjuder in kyrkan.⁴⁴

3.8 Det motsägelsefulla med att ”inte ha några religiösa inslag”

Oklarheten kring hur skolan och kyrkans relation ska se ut, vill Felzmann påstå står inskriven i den svenska läroplanen. I den betonas livsåskådningsmässig neutralitet samtidigt som den betonar kristendomens centrala roll. Ambivalensen förstärks med den nya läroplanen Lgr11, där även psalmer finns med i kursplanen för religionskunskap, vilket inte fanns med i Lpo94.⁴⁵

Dalevi och Osbeck vid Karlstad universitet har skrivit en rapport som presenterar en process-utvärdering gällande kyrkopedagogik i Munkfors kommun. I kapitlet ”Kyrkopedagogik och den svenska skolan” beskriver författarna hur relationen mellan skolan och kyrkan ofta är otydlig och utan fasta ramar där inga lokala samarbetsavtal eller dokument finns som tydliggör hur förhållandet ska se ut. Kyrkan och skolans har tidigare haft en nära relation och samarbete. Kanske på grund av skolan och kyrkans delvis gemensamma historia, råder idag en osäkerhet och otydlighet kring hur skolan och kyrkan ska förhålla sig tillvarandra. Idag tillhör ca 70 % av befolkningen Svenska kyrkan, vilket också kan bidra till den otydliga situation och struktur som mellan de två institutionerna.⁴⁶

Bergdahl ställer sig frågande och kritisk till Skolverkets syn på skolans relation med kyrkan. Hon menar att skolan alltid förkunnar och att diskussionen snarare ska handla om exakt vad skolan förkunnar. Hon fastställer i början av debattartikeln att Skolverket har en luthersk uppfattning om religion. Begreppen välsignelse, bön, predikan och bekännelse uttrycker hon som ”som bannlysta inslag” av Skolverket och drar slutsatsen att de har en protestantisk syn då ”ordet allena” har en stark position i den svenska skolmyndigheten.

Hon beskriver att kyrkorummet oproblemiskt beskrivs som en stämningshöjare utan att Skolverket verkar vara medvetna om bilderna och symbolernas förkunnande

---

⁴³ Karsten Felzmann, Perspektiven aus Schweden I (red.) Domsgen & Hahn *Kooperation von Kirche und Schule – Perspektiven aus Mitteledeutschland* (Göttingen, Tyskland: Waxmann, 2010) s. 189-194

⁴⁴ Felzmann, s.191

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Sören Dalevi och Christina Osbeck: *Kyrkopedagogik i Munkfors– ett samarbetsprojekt skola-kyrka. Utvärderingsrapport.* 2012. Utgiven källa, s. 53

potential i kyrkorummet. Då dessa ting aldrig blivit en diskussion hos Skolverket ser hon som att det inte i första hand är religiösa elever som motsäger en avslutning i kyrkan. Hon tror snarare det är den sekulariserade svensken med protestantiska referensramar som protesterar mot en skolavslutning i kyrkan.⁴⁷

Enligt Bergdahl räcker det med en A-kurs i religionskunskap för att ha vetskap om att bilden och avbildandet är en kontroversiell fråga inom judendom, kristendom och islam. Utav den anledningen tror hon inte att muslimska elever motsatt sig en skolavslutning i kyrkan, vilket tidigare debatter fått det att låta som. Skulle det vara på det viset tror Bergdahl att kyrkorummets bilder och avbildningar fått större plats än ingen alls i Skolverkets bestämmelser.⁴⁸

---

⁴⁷ Bergdahl, *Skolan förkunnar alltid, frågan är bara vad.*

⁴⁸ Ibid.

4. Resultat av intervjuundersökning

I detta avsnitt uppvisas tre olika perspektiv och infallsvinklar kring relationen mellan skolan och kyrkan. Samtliga tre respondenter arbetar inom samma skolområde och består av en rektor, en mellanstadielärare och en präst från Svenska Kyrkan. Respondenterna har jag namngett efter de yrkestitlar de har. Resultatet av intervjuundersökningen har jag analyserat och tematiserat under sex rubriker för att på ett enkelt sätt organisera de infallsvinklar som finns kring skolan och kyrkans samarbete.

4.1 Samarbetet mellan skolan och kyrkan

Intervjuerna visade att både rektor och präst är mycket nöjda med hur samarbetet mellan skolan och kyrkan ser ut. De verkar också ha en god överensstämmelse när det gäller varderas roller i samspelet.

Mest är det ju att jag stått till förfogande för skolan i och med att jag är präst. Som här exempelvis är jag ju med i krisgruppen. Det är ju liksom på det planet. Jag går ju inte upp till skolan och travar runt. Behöver de mig så finns jag där. Det är mer på det sättet. Och det är ju egentligen inte mer nödvändigt än så. (Prästen).

Prästen beskriver sin roll med att finnas till för skolan om de vill ha honom och något annat tycker han inte är nödvändigt. Han uttrycker också att han inte går upp till skolan och ”trava runt” vilket kan ses som att han inte vill verka i ett samarbete där han inte är inbjuden. Rektorn har samma syn på prästens medverkan i samarbetet.

Samarbetet har väl sett ut som så att kyrkan är med i vår krishanteringsgrupp. Prästen har mestadels varit med i den gruppen under årens lopp. Vi brukar träffas en gång per termin. Sen så har vi samarbete med julavslutningen då vi är i kyrkan. Jag tycker vi har ett väldigt bra samarbete som fungerat väldigt friktionsfritt. Kyrkan förstår ju själva att de inte får ge något religiöst budskap till eleverna eller tvinga sig på, även om vi aldrig diskuterat det. Det fungerar mer som så att de är öppna för oss om vi vill komma. (Rektorn).

Rektorn anser att kyrkan på egen hand förstår att de inte får ge något religiöst budskap under samlingar i kyrkan. Samtidigt säger hon att de aldrig diskuterat det. I svaren som följer visar både rektorn och prästen att de har gemensamma och positiva föreställningar om hur utformningen av deras samarbete ser ut. Hur det kan komma sig har prästen en teori om.

Men mitt uppdrag som kyrkoherde och som företrädare för kyrkan är ju klart annorlunda gentemot skolans uppdrag. Sen så tror jag det här med skolan och kyrkans relation beror väldigt mycket, nästan till 100 %, på personkemin mellan skolans rektor och den präst som är aktuell i orten. Känner man varandra behöver man inte vara rädd. Det finns naturligtvis sådana fall, som till exempel kollegor till mig som inte passar in i vissa områden, som

liksom driver sina frågor till sin spets och inte kan tänka sig något annat. Som om en rektor säger 'det får inte vara någon bön', då finns det de präster som inte vill ställa upp på det och säger att de inte får vara i kyrkan utan får vara i aulan istället. Då blir det ingenting. Man kan ju se pragmatiskt på det hela och säga 'Okej, vi kan utelämna det' men ändå kommer de till kyrkan. Så man får ju va lite ge och tagande utan att ge avkall på det som är det viktigaste. (Prästen).

Trots att samarbetet mellan rektorn och prästen aldrig blivit till ett samtalsämne eller diskussion så fungerar deras samarbete väldigt "friktionsfritt". Detta märks genom att de båda uttrycker sig positivt om deras relation och dessutom beskriver de varderas roller i samarbetet på ett högst likartat sätt. Då julsamlingens utformning aldrig diskuterats står det ändå klart för båda att inget religiöst budskap får förekomma. Prästen nämner att kyrkans uppdrag är "klart annorlunda", gentemot skolans uppdrag, men menar att dess relation beror i högsta möjliga utsträckning på hur rektorns och prästens personkemi ser ut. I detta skolområde verkar hans teori stämma.

Som exempel ger prästen de andra präster som inte kan finna sig i att utesluta någon bön i julsamlingens utformning, vars konsekvens istället kan bli att ingen julsamling äger rum i kyrkan utan den sker i en aula istället. Prästen anser att man då får vara lite "ge och tagande" i utformningen utan att ge avkall på det "viktigaste". Vad det "viktigaste" i utformningen av julsamlingen är framkommer inte.

4.2 Julsamlingens utformning

Rektorn och prästen uttrycker sig båda om julsamlingen med de positiva begreppen jättetrevligt, stämningsfullt och mysigt. Rektorn lägger fokus på själva görandet när hon beskriver julsamlingens utformning och understryker att ingen bön eller välsignelse förekommer. Prästen däremot nämner andra ingredienser som vidare kan tolkas som att prästen och rektorn har olika syften med julsamlingen.

Sedan jag kom hit så har vi traditionellt en jul-samling i kyrkan precis innan jul. Det är musik, eleverna spelar. Det kan vara lite vad som helst. Någon traditionell julpsalm. Sen så pratar jag litegrann, och sen pratar rektorn. Egentligen så är det inte mer än så. Det har liksom inte varit något kontroversiellt. Samlingen tar ca 20-25 minuter och det är rektorn som skriver programmet som hon sen skickar till mig då, så jag vet när det är min tur att prata. När jag pratar brukar jag ju berätta något kring julen och vad som har hände då. Naturligtvis är det väl då så att jag berättar varför vi firar jul. Det är väl också lite det som är anledningen till att man är i kyrkorummet. Och sen är ju rummet också en viktig del med upplevelsen med tända ljus. Det blir mysigt och stämningsfullt. Men framför allt det att jag berättar lite om julen. Det är väl det som det går ut på? (Prästen).

Kanske är det här vi får svar på vad prästen menar med det ”viktigaste” i utformningen av en julsamling. Han menar att berättandet om varför vi firar jul är vad en julsamling egentligen borde gå ut på. Han uttrycker också att närvarandet i kyrkorummet med dess tända ljus är en del av den anledningen. Rektorn berättar en annan infallsvinkel på prästens tal om julfirandets syfte.

Prästen berättar om de tre vise männen och vad de hade med sig för presenter. Sen så sjunger vi julpsalmer. Men han ber ingen bön eller välsignar barnen eller sånt där. Rektorn håller tal också, sen så brukar jag och den andra rektorn här göra en sketch om typ ’rektorn som hade snuva’ och så spelar vi till. Det brukar vara väldigt uppskattat. Sen så uppträder barnens kör och någon kanske spelar instrument. Det brukar vara över på en halvtimme, men det är ändå väldigt stämmingsfullt och känns jättetrevligt. (Rektorn).

Det är möjligt att det finns en viss skillnad i rektorns och prästens syfte med en julsamling som hålls i kyrkan. Det kan vidare härledas till att deras olika yrken har olika syften, men också det uppenbara att de aldrig diskuterat julsamlingens utformning. Trots denna skillnad i syfte är både prästen och rektorn nöjda med skolans julsamling.

4.3 Sommaravslutningens utformning

I skolområdet som intervjuundersökning är gjord, äger skolavslutningen rum på skolgården och inte kyrkan. Rektorn vill helst ha en sommaravslutning för alla elever samtidigt, vilket inte är möjligt då kyrkan är för liten.

Denna del av intervjuresultatet ger en motsägelsefull bild. Prästen anser inte att en sommaravslutning går att anknyta till något som har med kyrkan att göra, medan skolan på egen hand sjunger flertalet psalmer. Läraren berättar att ingen från kyrkan medverkar sedan ”det kyrkliga togs bort”. Rektorn tycker de har en ”jättefin” avslutningsceremoni medan läraren inte uppskattar den alls och tror att ingen tycker den är bra.

I början när jag jobbade här hade de sommaravslutning i kyrkan. Men utav praktiska skäl, det var nog inte ideologiska eller vad man ska säga utan eleverna fick inte plats om vi inte hade tre olika samlingar för kyrkan är så liten. Det är ju också så att med avslutningen innan sommarlovet så vill många föräldrar vara med. Annars är ju inte den religiösa delen särskilt markant för det går ju inte att anknyta till något om man säger så. Det är ju mer att man ’önskar alla trevlig sommar’ och ’samla kraft’ och sånt. Så det kanske inte är så nödvändigt. (Prästen).

Här antyder prästen att den religiösa delen av en sommaravslutning inte är särskilt markant då det egentligen inte går att knyta innehållet till något religiöst. Han menar

att ingredienserna i en sommaravslutning består av ting som att samla kraft och önska eleverna trevlig sommar. Han uttrycker då att det ”kanske inte är så nödvändigt” och syftar förmodligen på att det inte är behövligt för en skola att samarbeta med kyrkan kring denna traditionella högtid.

Vi får inte plats alls i kyrkan alla samtidigt, den är liten. Julsamlingen är bara för barnen och personalen men vid sommaravslutningen är det föräldrar och syskon som är med också. Dessutom vill vi gärna ha för alla samtidigt. Vi sjunger ändå psalmer, typ ’Den blomstertid nu kommer’, ’I denna ljuva sommartid’ och ’Den store Gudens gåvor’. Då har vi på skolgården och det är jättefint och sen går alla till sina klassrum med sin lärare. (Rektorn).

Ett sätt att tolka rektorns uttalanden om sommaravslutningen och julsamlingen är att hon ser kyrkan som en lokal. Vid julsamlingen fungerar den för då deltar bara elever och personal men vid sommaravslutningen passar inte kyrkorummet för då tillkommer många fler deltagare och kyrkan blir för liten. En annan intressant del av skolans sommaravslutning är att psalmsjungande finns med i dess innehåll. Psalmerna är dessutom fler än enbart ”Den blomstertid nu kommer” som den juridiska vägledningen anser vara tillåten på grund av att den ses som en traditionell sommaravslutningspsalm. Kanske ville rektorn berätta detta för att påvisa att skolan trots kyrklig frånvaro har en traditionell avslutning.

Förr hade vi också sommaravslutningar i kyrkan men skolan växte så av rent praktiska skäl så tog man bort det eftersom många föräldrar och syskon vill vara med. Och det kan jag säga var inte särskilt populärt bland föräldrarna. Och inte i lärarkåren heller för vi tyckte det var trevligt att åka till kyrkan, så nu står vi ute på skolgården. Om det regnar går årskurs sex och förskoleklassen in i gymnasalen, vi har en tradition att sexåringen ger sexan en ros. Resten får ingen avslutning. De säger ’trevlig sommar’ i klassrummet. Sen är det slut. I Början var kyrkoherden med när vi var ute på skolgården. Men det var nog bara ett eller två år, sen så blev det inget mer med det för det kyrkliga togs bort. Men vi sjunger fortfarande psalmer ute på gården. Så, så till vida så är det ju fortfarande någon form av kristendom med. Men annars så ser man nästan aldrig längre någon från kyrkan i skolan. Vad jag har förstått det så finns det inget högtidligt med att stå på en skolgård. Det blir aldrig tyst, de som följt med står mest och pratar, något yngre syskon skriker eller leker, man blir otroligt väderberoende och det gör att det inte finns någon högtidskänsla. Det blir till något man bara avverkar. Jag tror att mycket av känslan för det är att man går miste om högtidligheten. Kyrko-orgeln och allt det. Ingen är ute efter det kristna budskapet utan själva kyrkorummet och den känslan som blir. Det blir något annat. Jag tror inte det är någon som tycker det är bra. (Läraren).

Läraren ser föga fördelar med sommaravslutningen som den ser ut och menar att det blir till något man bara ”avverkar” och inte är det minsta högtidligt. Det är just

känslan av högtidlighet hon saknar. Hon menar inte det ”kristna budskapet” utan kyrkorummet, kyrko-orgeln och den känslan det ger.

Det finns något motsägelsefullt i lärarens uttryck att inte vilja ha det kristna budskapet samtidigt som hon vill ha de kyrkliga inslag hon beskriver ovan. Något som också är motsägelsefullt är att prästen inte anser det finns några särskilt markant religiösa delar med en skolavslutning. Ändå berättar rektorn att de sjunger tre psalmer, alla med en religiös text.

Således skulle skolområdets sommaravslutning kunna beskrivas med liknelsen att skolan tagit över stafettpippen i att bibehålla den högtidlighet och tradition som funnits med hjälp av att sjunga de traditionella psalmerna, trots att ingen från kyrkan längre medverkar i sommaravslutningen.

4.4 Traditioner

Läraren och prästen har ett gemensamt tankesätt kring innebörden av tradition. Prästen tror det är viktigt att visa vilka traditioner som finns i landet då barn och unga behöver ”veta vilken kontext och miljö vi lever i”.

Jag tror ju att det är viktigt att visa vilka traditioner vi har. Även för ungdomar och barnen är det viktigt att veta vilken kontext och miljö vi lever i. Sen så tror jag inte att det är någon som tar skada utav det heller. Jag tror att det är ganska viktigt att man vet vilken miljö man är ifrån och inte skäms för sin egen tradition. Sen behöver man ju naturligtvis inte pracka på andra utan respektera andra människor. (Prästen)

Något som också är gemensamt för läraren och prästen är deras obekväma sätt att uttrycka sig om traditioner. Båda tycker det är viktigt, men prästen säger snabbt efter att man inte ska skämmas över sin religion att man inte ska ”pracka på” utan respektera andra människor. Läraren uttrycker det mer i klartext med att hon inte vet hur hon får uttrycka sig.

Eftersom vi lever i den kristna traditionen här, i den här klassen är alla det, så måste man ju veta något om det man själv är uppväxt i innan man kan jämföra med annat. Så därför är det ju klart att kristendomen fortfarande ges tid och plats i undervisningen. Mycket kyrkans utveckling kommer i historieundervisning också, det vävs ihop med religion. Kristendomen ges fortfarande mycket plats i läroplanen och det är ju vår tradition i Sverige. Om man nu får uttrycka sig så. Jag vet inte hur man får uttrycka sig. Men sammantaget så är det mer kristendom än någon annan religion på låg och mellan. Och det finns väl då en poäng med det. (Läraren)

Skolan består näst intill enbart av etniskt svenska barn och läraren menar att man måste veta något om sig själv och sin historia innan ”man kan börja jämföra med

annat". Hon tror också att det finns en poäng med att kristendom är den religion som ges mest tid och plats inom religionsämnet. Kanske underlättas den undervisningssituationen när samtliga barn har samma etniska tillhörighet. Eventuellt hade hon sett annorlunda på kursplanemålen betoning på kristendom om de flesta av hennes elever hade en annan kulturell bakgrund än svensk. Skulle det vara på det viset skulle inte hennes teori om att "veta något om sig själv innan man kan jämföra med annat" slå väl ut.

4.5 Effekter av de nya juridiska vägledningarna

I skolområdet som intervjuundersökningen är gjord, verkar de nya juridiska vägledningarna inte innebära någon förändring. Den oförändringen anser rektorn är det mest positiva med publikationen och menar att en förändring först kommer ske om en stor diskussion uppkommer.

De nya juridiska vägledningarna har inte inneburit någon förändring för oss. Vi fortsätter åka till kyrkan och ser det som en del av vår tradition och undervisning. Så det har inte varit någonting. Det är väldigt problemfritt. Ingen av föräldrarna har någonsin tyckt att det varit fel. Skulle det vara så får vi ju naturligtvis fundera på det. Det mest positiva med det är nog just det, att det inte inneburit några förändringar för oss. Skulle det bli en stor diskussion om detta så tar vi den då. Fast det är ju inte så att vi smyger med någonting för det vi gör har vi stöd för i lagtexter och så. (Rektorn).

Prästen konstaterar att det inte finns så mycket för honom att säga eller tycka om de juridiska vägledningarna, mer än att det skulle vara tråkigt och synd om rektorn kontaktar honom och berättar att julsamlingen ska upphöra.

Det är ju inte så mycket jag kan göra åt det. Kommer det regler som säger så, så är det ju bara att acceptera det. Jag äger ju inte frågan på det sättet va. Ringer rektorn och säger att vi inte kan ha adventssamlingen längre på grund av nya regler så kan ju inte jag göra så mycket åt det. Sen så kan ju jag tycka att det är tråkigt och synd, men det är ju inte mitt område. Samhället förändras ju ständigt. Bara på de 36 år jag varit ute. Livet rullar på som vanligt även om ingen kommer till kyrkan vid jul eller skolavslutning. Då kan jag ju se det som så att jag slipper ha tre gudstjänster till. Men det är ju tråkigt, men inte det viktigaste. Samtidigt så kan ju jag tycka att det är en fin och bra tradition, men det är ju vad jag tycker egentligen. (Prästen).

Skulle julsamlingen upphöra försöker han se det positivt genom att slippa hålla tre gudstjänster till. Vad han menar med summan tre framkommer inte, eventuellt att det är tre år kvar tills han går i pension. Rektorn uttryckte i citatet ovan att allt de gör inom samarbetet har stöd i lagtexter. Hur föräldrar uppfostrar sina barn inom

religioner menar hon att de får göra hemma. Men skolan ska vila på vetenskaplig grund och det tycker hon är bra.

Jag har ingenting emot det som står i bestämmelserna. Föräldrarna bestämmer hur deras barn ska uppfostras, inte skolan. Så ska skolan vara icke-konfessionell och sen får var och en uppfostra sina barn som de vill, men det får de göra hemma. (Rektorn).

Läraren ser att det finns en poäng med de juridiska vägledningarna om någon skola skulle utforma ett samarbete som inte var anpassat efter bestämmelser som en tjänsteman ska följa. På det viset ser hon att det är positivt att det finns ramar kring utformningen av skolan och kyrkans samarbete.

Ja det är väl kanske är det väl nödvändigt med sådana strikta bestämmelser. Kanske skulle någon driva sitt eget race, inte för att jag tror att någon skulle göra det som tjänsteman. Som tjänsteman ska du ju göra det som du är ålagd att göra. Politikerna är vår styrelse och bestämmer hur vår verksamhet ska styras. Så visst är det väl bra med ramar. (Läraren).

Prästens uttryck ”Jag äger ju inte frågan på det sättet va” ringar in relationen på ett tydligt sätt. Det är skolan som äger frågan i detta område, och så ska det också vara eftersom rektorn är den som ansvarar för att skollagen följs. Som det tidigare konstaterats i detta intervjuresultat så finns kyrkan där för skolan om de behöver den, inte tvärtom.

Eftersom att skolan och kyrkan aldrig samtalar om samlingens utformning är det förståeligt att prästen känner sig osäker på framtiden, och hur det kommer bli får han kanske inte veta förrän det är dags för nästkommande julsamling.

4.6 Samhället och debatten

Rektorn höll sig lojal till frågorna kring de nya juridiska vägledningarna, kanske på grund av den tjänsteman-anledning som läraren beskrev. När frågorna gick över till vad hon ansåg om samhället och den debatt som pågått kring skolan och kyrkans relation svarade hon enbart ”Det vill jag inte kommentera”. Kanske beror det på hennes uppdrag att handla utefter det som hennes styrelse bestämmer och hon inte ska uttrycka sig om den typen av åsikter. Prästen och läraren däremot, lät personliga åsikter framkomma. Trots att den sistnämnda också är tjänsteman

Jag är ju medveten om att det har skett en förändring och det pratas mycket om det, men på de platser där jag tidigare varit så var det ingen diskussion och det har det inte varit här heller. Det har rullat på precis som vanligt. Det finns en tendens i samhället till sudda ut både historik och kulturarv på något sätt. Kommer det någon och protesterar och inte vill vara med så antar jag, du får kanske fråga rektorn, men jag antar att det är inget tvång att vara med under en julsamling. (Prästen).

Prästen har inte varit med om att debatten och diskussionen påverkat kyrkans relation till skolan där han jobbat. Han talar om en förändring i samhället som verkar vilja sudda ut kulturarv och historik.

Nu jobbar ju inte jag på en skola som är det minsta mångkulturell, men de behöver ju ha kunskap om de traditioner de är uppväxta i. Och de kan ju vi förmedla i skolan. Men sen så tycker inte jag att det är något fel med att vara i kyrkan eller att de kommer hit. Jag tycker att det skulle vara ganska bra om vi fick mer samarbete. Sen är det religionsfrihet i det här landet och vi ska inte börja förkunna. (Läraren).

Här uttrycker läraren återigen en traditionsaspekt som förklaring till hennes åsikt i debatten. Hon visar också sin ståndpunkt genom att uttala en önskan om ett större samarbete med kyrkan. Hon vidareutvecklar inte hur ett sådant samarbete ska gå till men nämner religionsfriheten i Sverige och att skolan inte ska förkunna.

Det är klart att kyrkan och skolans relation kommer på tal ibland här på skolan, men inte i någon organiserad diskussion. Sen så finns det ju diskussioner i personalrummet när det står något i tidningen om andra skolor som har problem med det. Men det är ju inga åsikter som skolan står för. (Rektorn).

Av rektorns uttalande framgår att personalens åsikter inte får representera skolans ståndpunkt. Det framkommer inte huruvida personalens åsikter är av kontroversiell art eller inte. Dock berättar rektorn att ämnet aldrig diskuterats i en organiserad diskussion vilket leder till det faktum att enbart rektorn utan personalens medverkan i beslutsprocessen, bestämmer hur skolans samarbete med kyrkan ska se ut.

Jag tror inte det är någon jude, muslim eller andra med annan bakgrund som motsätter sig att vara i kyrkan. De är väldigt toleranta. Jag tror att det är svenskar som driver det här. Det finns några, typ humanister som driver att religion över huvud taget inte får förekomma. Och dem har ju också en väldig genomslagskraft för att det är humanisterna som är journalister och sånt där. Och jag tror att de inte är talesmän för gemene man. Det är mer liksom en 'liten klick' som driver det här på något sätt. (Prästen).

Prästen som är över 60 år och jobbat som präst i över 35 år har hittills inte märkt av att människor från annan religiös bakgrund än svensk motsatt sig att vara i kyrkan. Han teori är att det är svenskar som driver debatten och kategoriserar dem som humanister som han menar jobbar inom media. Han tror vidare inte att dessa är talesmän för vad folket generellt anser i saken.

Jag tror att 'klick' kan ha ett ganska stort inflytande för de som skriver i tidningen och på kultur. Det är dem som för talan och driver frågorna. Och sen så vågar ju inte politikerna

ställa sig emot. Jag tror att många av dem kan vara rädda och inte stå upp för sina åsikter och sånt som man tror på, och det är ju.. Idag får du ju acceptera det som bestäms och vi är ju drillade då på något sätt. Vi gör som det är bestämt uppifrån. Och sen kan vi ju knorra lite sinsemellan, men vi är nog väldigt lojala på det sättet. (Prästen).

När prästen använder uttrycket ”klick” så syftar han troligtvis på en liten grupp människor. Denna grupp menar han har stort inflytande och driver debatten som politikerna inte sedan vågar sätta sig emot. Vidare menar han då att personalen inom skolans verksamhet är lojala och gör som det är bestämt uppifrån utan att stå upp för sina egentliga åsikter.

Prästens infallsvinkel ringar in denna intervjuundersökning på ett bra sätt. Samarbetet mellan skolan och kyrkan är ett komplext område där många infallsvinklar behövs för att kunna beskriva dess relation. Huruvida prästens teori om att en liten grupp människor driver frågan och att sedan politikerna stiftar lagar utefter var ”vindarna blåser” kommer inte kunna besvaras i detta examensarbete. Skolans och kyrkans samarbete styrs av regionala styrdokument och hur dessa sedan slår ut i exempelvis detta skolområde visar att rektorn besitter den största maktfaktorn i samarbetets utformning.

5. Diskussion

5.1 Hur ser befintliga perspektiv och infallsvinklar ut gällande skolan och kyrkans samarbete?

Denna frågeställning är på många sätt ett mycket komplext frågeområde som både är stor och delvis svår att svara på. Som utgångspunkt för diskussionen använder jag teorigenomgången och intervjuundersökningen.

Skolans verksamhet styrs utifrån skollagen, läroplaner, kursplaner och i detta samarbete även den juridiska vägledningen *Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*.

Skolverket beskriver bakgrunden till den juridiska vägledningen med att de fått in många frågor från skolor som undrar vad de får och inte får göra i samband med traditionella högtider i kyrkan. I publikationen står det att ingen form av religiöst budskap får förekomma när elever i icke-konfessionella skolor befinner sig i ett kyrkorum. Alltså får ingen predikan, välsignelse, bön, trosbekännelse eller annan förkunnelse förekomma i skolans verksamhet. Om en skola överväger att hålla en samling i kyrkan bör lämpligheten i det noga övervägas utifrån det tänkta innehållet. I publikationen står det också att vad som anses vara religiöst innehåll eller inte måste bedömas från fall till fall.⁴⁹ En sådan beskrivning i en publikation med märkningen ”Juridisk vägledning” kan knappast påstås vara vägledande om syftet med publikationen är att vägleda kring hur samarbetet får se ut. Utbildningsavdelningens chef vid Skolverket försökte förtydliga detta med att det handlar om att ingen elev ska känna sig påtvingad religiös förkunnelse.⁵⁰

I intervjun med rektorn i skolområdet berättade hon att samarbetet mellan skolan och kyrkan inte behövde förändras då de redan följde skolverkets juridiska vägledningar. Hon, och även prästen var väldigt nöjda med samarbetet. Ingen av dem ville förändra något utan tyckte utformningen av julsamlingen var mycket bra.

I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, under grundläggande värden står det bland annat att den etik som förestås är av kristen tradition och västerländsk humanism. De kursplanemålen som berör kristendom från årskurs ett till sex är bland annat att eleven ska känna till kristendomens roll i skolan och på hemorten förr tiden. Kristendomens betydelse för värderingar och kultur i det svenska samhället förr och nu. Även känna till högtider, symboler och berättelser ur

---

⁴⁹ Skolverket, *Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*.

⁵⁰ Religion och livsfrågor, s. 6f

bibeln och dess innebörd inom kristendomen.⁵¹ Nytt i Lgr 11 som inte fanns med i Lpo 94 är också att eleven ska känna till några av de vanligaste psalmerna.

Skolans perspektiv uppvisar två infallsvinklar som vid första anblick kan verka motsägelsefull. Den ena bilden som står inskriven i läroplanen och kursplanerna vittnar om att det ska ligga mer fokus på kristendom än någon annan religion. Etiken i skolans utbildning ska bestå av västerländsk humanism och kristen tradition. Samtidigt säger den juridiska vägledningen att ingen form av religiöst innehåll får förekomma i skolans utbildning eller undervisning eftersom skolan ska vara icke-konfessionell. Hur en kristen tradition ska förvaltas i en skola som inte ska ha något religiöst innehåll framkommer inte. Ur ett kyrkligt perspektiv är det både en praktisk och teologisk utmaning att följa skolans läroplan. Svenska kyrkan ser samarbetet som ofrånkomligt och nödvändigt på grund av läroplanens utformning. Om skolans verksamhet delvis ska vila på kristen tradition så är det inte långsökt att kyrkan ser samarbetet som ofrånkomligt och dessutom nödvändigt. Nödvändigheten består troligtvis i att kyrkans personal innehar en yrkesprofessionalitet i vad den kristna traditionen innebär.⁵² Å andra sidan så visade intervjuundersökningen att skolan på egen hand anammat kristna traditionsuttryck som exempelvis psalmsjungande på skolgården.

Det finns flera sätt för skolan att ha ett samarbete med kyrkan, men en förutsättning för att det ska bli bra och givande är att skolan och kyrkan har en levande dialog.⁵³ En sådan dialog finns inte i skolområdet eftersom rektorn berättade att hon och prästen aldrig diskuterat eller samtalat om julsamlingens utformning.

I intervjuundersökningen bad jag rektor och präst att beskriva hur julsamlingens utformning såg ut. Rektorn fokuserade svaret till det konkreta görandet, vilket prästen också gjorde. En markant skillnad i deras svar var att prästen berättade att han under julsamlingen pratade om julen och varför jul firas med ett avslutande ”Det är väl det som det går ut på?”. Det skulle vara intressant att höra vad Skolinspektionen hade att säga om prästens tal om varför vi firar jul. Möjligtvis kan den sortens tal gå under benämningen predikan, vilket inte är tillåtet. Det skulle också vara intressant att få veta om det är tillåtet att sjunga de tre psalmer skolan sjunger på skolavslutningen när den juridiska vägledningen endast ger psalmen ”Den blomstertid nu kommer” som

---

⁵¹ Lgr 11, s. 7, 187-188

⁵² *När skola och kyrka möts – grund för Svenska kyrkans arbete med skolan*, s. 5

⁵³ Davidsson, s. 95ff

exempel. Å andra sidan kanske skolans handlande är tillåtet då det bör bedömas från fall till fall om innehållet ska betraktas som religiöst eller inte och så länge ingen känner sig påtvingad ett religiöst budskap. Dessutom kan prästens tal betraktas som ett läroplans-mål eftersom skolan ska vila på kristens tradition.

Vid sommarlovsavslutning är inte skolan i kyrkan utan på skolgården. Prästen menade att den religiösa delen med en skolavslutning inte är nödvändig eftersom den ändå inte går att anknyta till något. Rektorn tyckte att deras avslutningsceremoni vid det stundande sommarlovet var ”jättefint” medan lärarens uttryckt inte alls överensstämde med rektorns begreppsval. Läraren saknade en högtidlig känsla som en skolgård med dess väderberoende inte kan erbjuda med skrikande syskon och vuxna som inte kan vara tysta. Vidare tyckte hon att skolavslutningen blev till något som bara avverkades. Hon berättade också att prästen medverkat i ceremonin på skolgården ända tills det ”kyrkliga togs bort”. Läraren utvecklade saknandet av högtidligheten med känslan som kyrkorummet ger med dess kyrkorgel och den stämning som blir, men förtydligade att ingen var ute efter det kristna budskapet. På skolavslutningen sjunger skolan flertalet psalmer vilket kan tyckas verka motsägelsefullt eftersom det kyrkliga inte längre är en del av ceremonin och inget som efterfrågas enligt läraren. Det skulle nästan kunna liknas med att skolan tagit över stafettpinnen med kristna traditioner, utan att kyrkan längre medverkar i utformningen.

Även här uppkommer motsägelsefulla infallsvinklar genom att uttrycka både att det kyrkliga togs bort samtidigt som psalmer sjungs. Det kanske ligger i vår tid att inte längre betrakta det kristna arvet som exempelvis psalmsjungande som ett religiöst uttryck. Det kanske snarare borde ses som ett uttryck för en tradition.

Genom att förklara skolan och kyrkans relation genom en traditionsaspekt kan det ses som att traditioner är viktigt för människors identitetsskapande.⁵⁴ Svenska kyrkan hävdar att många kristna högtider utgör en stor del av svenska traditioner, och enligt dem bidrar det till en självklar mötesplats mellan skola och kyrka.⁵⁵ Björn Skogar vill poängtera att religion likaväl kan benämnas med begreppet tradition. Enskilda eller grupperns tolkning av livet befinner sig alltid inom någon form av tradition då varje människa är en språklig och historisk varelse. Begreppet tradition är vidare väldigt

---

⁵⁴ Skogar, s. 113f

⁵⁵ *När skola och kyrka möts – grund för Svenska kyrkans arbete med skolan*, s. 8

användbart eftersom det rymmer både det som är gemensamt och det som är individuella ståndpunkter.⁵⁶

Upprätthållandet av traditioner är något som sitter djupt rotat hos människor, menar prästen Davidsson. Han menar att många inte kan tänka sig en skolavslutning utan att gå till kyrkan. I relation till behovet av dessa traditioner råder samtidigt osäkerhet hos skolpersonalen som inte vet hur de ska förhålla sig till det i en icke-konfessionell och även mångkulturell skola.⁵⁷

Skolområdet intervjuerna är gjorda består av en mycket homogen skara elever där nästan alla har svenska föräldrar. Läraren poängterade detta under intervjun och menade att det finns ett syfte till att läroplanen och kursplanen fokuserar på kristendom i första hand. För att kunna jämföra religioner och kulturer menar hon att eleven måste veta något om sig själv först. Prästen är inne på samma spår då han uttrycker att barn och unga behöver veta vilken miljö och kontext de är uppväxta i. Därför tror han också det är viktigt att traditionerna uppvisas och att man inte ska skämmas för sina traditioner utan att ”pracka på” personer från andra kulturer.

Genom att tala om traditioner, att våga manifesteras dem och inte skämmas för sin kultur kan det eventuellt vara så att det kan uppfattas som om man har nationalistiska ideologier. Något som idag inte är något man vill bli förknippad med om man inte har sådana sympatier. Läraren blir osäker på hur hon får uttrycka sig, förmodligen av en rädsla att inte vilja bli förknippad med sådana tankebanor.

Göran Hägglund uttryckte i Dagens Nyheters debattartikel att den nya skollagen är ett resultat av en missriktad tolerans och syftar förmodligen på att toleransen mot ett mångkulturellt samhälle tar fel riktning, eller kanske till och med en onödig riktning.⁵⁸ Det är inte bara Hägglund som menar att det handlar om en missriktad tolerans. Prästen uttryckte sig inte på samma sätt, men hävdade att människor från andra trossamfund än kristna är väldigt toleranta. Prästen Albin Davidsson hade inte heller någon gång upplevt att mångkultur var ett problematiskt perspektiv att ta hänsyn till i utformandet av högtidsstund i kyrkan eftersom skolsamlingar i kyrkan ändå inte ska vara religiöst förkunnande.⁵⁹

Bergdahl hävdar att de juridiska vägledningarna egentligen handlar om skolans integrationsproblem. Debatten har ofta fått det att låta som om att barn eller föräldrar

---

⁵⁶ Skogar, s. 111

⁵⁷ Davidsson, s. 94

⁵⁸ *Olika bud om kristna inslag.*

⁵⁹ Davidsson, s. 94

från andra kulturer motsätter sig traditionella högtider i kyrkan. Bergdahl påvisar sin teori genom att kyrkorummet har en mycket förkunnande potential med dess utformning och utseende. Dessutom är det mycket som skiljer de tre monoteistiska religionerna åt när det gäller vad som är tillåtet att avbilda. Hon menar alltså att om någon från en annan världsreligion skulle motsatt sig skolan och kyrkans samarbete, skulle denna faktor komma på tal för längesedan.⁶⁰

Upprätthållandet av traditioner är säkerligen något som är viktigt för människor, vare sig vi gör det kollektivt eller på egen hand. Skulle det inte vara så, skulle inte heller någon debatt komma på tal eftersom ingen skulle bry sig nämnvärt om skolor runt om i Sverige inte längre skulle använda kyrkan vid traditionella högtider. Hägglund har en intressant poäng med den ”missriktade toleransen”. Om det vill sig riktigt illa kan ett upphävande av dessa svenska gamla skoltraditioner leda till att en irritation väcks mot det mångkulturella samhället.

Uttrycket ”Varför ska vi anpassa oss efter dem?” är något jag hört flera gånger när jag berättat om de juridiska vägledningarna och mitt examensarbete. Utan att ha större belägg för det skulle det kunna vara som så att svenskar upplever att de ska behöva göra sig av med sina traditioner för att anpassa sig efter det mångkulturella Sverige. En mycket långtgående framtidsanalys på det skulle i sin tur kunna leda till att främlingsfientligheten växer i Sverige. Detta examensarbete rymmer inte ett större mångkulturellt perspektiv av den anledningen att det inte finns pålitligt material kring mångkulturella infallsvinklar på skolan och kyrkans samarbete. Men tillsammans med min teorigenomgång och intervjuundersökning är en sådan tanke värd att nämnas i detta diskussionskapitel.

Bergdahl menar att skolan egentligen alltid förkunnar och att diskussionen borde handla om vad det är som förkunnas. Skogar nämner att det alltid finns en ofrånkomlig maktfaktor kring vem det är som bestämmer och definierar villkoren för vad som får tänkas och utövas. I detta diskussionskapitel kommer Bergdahls och Skogars mening väl på plats. Skolverket med dess läroplaner, kursplaner och publikationer styr vad som ska förkunnas i skolans verksamhet. Den ofrånkomliga maktfaktorn kring vem som definierar villkoren är i detta sammanhang politikerna och Skolverket. Prästen hävdade att politikerna stiftar lagar utefter en humanistisk ”klick” som jobbar inom media och på det viset definierar villkoren för vad som får

---

⁶⁰ Bergdahl, *Skolan förkunnar alltid, frågan är bara vad.*

utövas och tänkas. Han trodde inte att den ”klicken” är talesmän för gemene man utan att politiker stiftar lagar efter dem utan att våga stå för sina åsikter.

Hur olika perspektiv och infallsvinklar påverkar skolan och kyrkans relation är en komplex fråga som rymmer många faktorer. Min intervjuundersökning visar bara ett exempel på hur ett samarbete kan se ut då undersökningen är för liten för att kunna dra generella slutsatser. Det finns å andra sidan inget skolområde som är det andra likt när det gäller ett samarbete med kyrkan. Det tyder också på att juridiska vägledningarna kan vara på sin plats i ett Sverige som inte har någon tydlig struktur i ett samarbete som påverkas av flera perspektiv och infallsvinklar. I ett fall som skolan och kyrkans relation verkar det inte särskilt självklart att det ska fungera på det sätt som bestämmelserna syftar till.

Hur de juridiska vägledningarna påverkar dagens samarbete mellan skolor och kyrkor är svårt att ge ett generellt svar på. I skolområdet kommer det inte innebära några förändringar om inte någon elev eller förälder i framtiden kommer ha något emot samarbetets innehåll. Rektorn uttrycker att de först då kommer ta upp samarbetet till diskussion, även om hon inte tror det kommer ske för allt de gör har stöd i lagtexter och andra skrifter. Prästen håller sig lojal mot skolans beslut och hur de i framtiden kommer påverka samarbetet. Skulle allt samarbete upphöra tycker prästen att det skulle vara tråkigt men försöker se det positivt genom att slippa ha fler gudstjänster.

5.2 Hur kan samarbetet praktiskt gestaltas för att hålla sig inom styrdokumentens ramar?

Som tidigare skrivits är bakgrunden till de juridiska vägledningarna att icke-konfessionella skolor hört av sig för att få klarhet i vad de får och inte för göra i samarbete med kyrkan. Läraren kan förstå att det är nödvändigt med ”sådana strikta bestämmelser” om det skulle vara så att någon skola agerar på ett sätt som inte är förankrat i de lagar och bestämmelser som finns. Läraren menar att ingen tjänsteman inom skolan bör agera på ett sätt som strider mot det vår styrelse bestämt och den styrelsen består av politikerna.

Rektorn tyckte de juridiska vägledningarna var positiva utav den anledningen att de inte behövde förändra något i samarbetet med kyrkan. Hon tycker också det är bra

med en icke-konfessionell skola och uppfostran inom eventuell religion är sådant som föräldrarna får sköta och inte skolan.

Prästen och rektorn har aldrig diskuterat julsamlingens utformning, trots det verkar de båda vara medvetna om vilka roller de har inom samarbetet som de också beskriver som mycket bra. Prästens teori om att skolan och kyrkans samarbete beror nästan till 100 % på hur personkemin mellan prästen och rektorn ser ut, vilket även Felzmann konstaterade.⁶¹ En större analys av prästens yrkesroll inom samarbetet skulle jag vilja beskriva som lojal mot de bestämmelser som skolans verksamhet vilar på. Han menar att han inte ”äger frågan” kring hur skolan ska förhålla sig till kyrkan och ser de juridiska vägledningarna som en del av samhällets utveckling. Det finns inte mycket han som präst kan göra åt saken och det finns inget i hans prästupdrag som går om intet då kyrkan inte är beroende av skolan på det viset.

I de juridiska vägledningarna står det att rektorn är ytterst ansvarig för att lagar och regler följs. Rektorn fungerar inte bara som ytterst ansvarig utan har också, enligt Felzmann och i exemplet från skolområdet en nyckelfunktion och innehar absolut makt när det gäller utformningen av skolan och kyrkans samarbete. Kyrkan finns med i delar av skolans verksamhet förutsatt att skolan bjudit in till ett sådant samarbete.

Felzmann tillsammans med Dalevi & Osbeck konstaterar att Sverige saknar tydligt uppdrag och struktur när det gäller samarbetet. Tillsammans med personalen i de båda institutionerna blir rektorn den person som bestämmer utformningen av samarbetet.⁶² Åsikter om skolan och kyrkans relation fanns på skolan berättade rektorn. Men nämnde också att det inte är några åsikter skolan står för och att ämnet aldrig diskuterats i en organiserad diskussion. Felzmanns syn på Sverige stämmer väldigt väl in på skolområdet där intervjuundersökningen är gjord.

Samma läroplan gäller i hela landet men trots det kan samarbetet mellan de två institutionerna skiljas från att inte ha något samarbete alls till att det är mångfasetterat och djupt. Enligt Felzmanns syn på Sverige kan den enskilda skolan fritt tolka statens ramar och beskyller både skolan och kyrkan för den otydliga relationen.

Oklarheten finns inskriven i läroplanen som betonar livsåskådningsmässig neutralitet samtidigt som kristendomens centrala roll betonas. Ambivalensen förstärks ytterligare när det i Lgr11 finns kursplanemål inom religionskunskap som säger att eleven ska känna till psalmer, vilket inte fanns i Lpo 94. Uppkomsten av ett sådant

---

⁶¹ Felzmann, s. 189-194

⁶² Felzmann, s. 189-194 och Dalevi & Osbeck, s. 53

kursplanemål i Sveriges nyaste läroplan är svårt att förstå då det knappt inom ett år utkommer juridiska vägledningar som säger att innehållet i skolans utbildning och undervisning inte ska innehålla några religiösa inslag. Skolan och kyrkans relation är således given men samtidigt motsägelsefull och svårbearbetad.⁶³

Den första frågeställningen till detta examensarbete inleds med ordet ”hur” och med ordet ”kan”. Att olika perspektiv och infallsvinklar kan påverka skolan och kyrkans tog jag för givet eftersom det funnits en debatt i ämnet under många år. Mitt ämnesval är således på många sätt ett komplext frågeområde. Det finns inte mycket material om skolan och kyrkans relation och har därför ämnat detta arbete till att försöka reda ut de perspektiv och infallsvinklar som finns på skolan och kyrkans relation.

I detta kapitelns diskussion framgår att en juridisk vägledning är nödvändig att ha i Sverige, även om det kan verka som att den juridiska vägledningen inte vägleder på ett tydligt sätt eftersom huruvida ett innehåll är religiöst eller inte måste bedömas från fall till fall. Resultatet visar att Sverige har en otydlig struktur och uppdrag gällande skolan och kyrkans samarbete. I detta examensarbete försöker jag göra en beskrivning om hur de olika perspektiven och infallsvinklarna ser ut. Det visar sig att det inte är så enkelt som att säga ja eller nej till skolan och kyrkans relation då det finns traditioner, lagar och regler och en rädsla för att utesluta grupper ur gemenskapen. För att använda Göran Hägglunds uttryck så visar detta resultat att de juridiska vägledningarna kan vara en missriktad tolerans mot ett mångkulturellt samhälle. En tolerans som inte är nödvändig eftersom det inte verkar finnas några konkreta bevis för att människor med annan bakgrund än svensk har något emot att traditionella högtider äger rum i kyrkan.

---

⁶³ Felzmann, s. 191

Referenser

Elektroniska källor

Dagens Nyheter, publicerad 2011-12-11: *Olika bud om kristna inslag* (2012-04-12)
<http://www.dn.se/nyheter/politik/olika-bud-om-kristna-inslag>

Religion och Livsfrågor. Nr. 4, 2008: *Tema: Konfessionell och icke-konfessionell undervisning* (2012-04-17)
<http://www.flr.se/docs/artiklar/rol-0804.pdf>

Riksdagen, 2007: Dokument och lagar, *Motion 2007/08* (2012-05-03)
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Icke-konfessionell-undervisning_GV02Ub516/

Samhälle och skola, publicerad 2011-12-09: Lovisa Bergdahl, *Skolan förkunnar alltid, frågan är bara vad* (2012-05-07)
<http://www.skolaochsamhalle.se/skola/lovisa-bergdahl-skolan-forkunnar-alltid-fragan-ar-bara-vad/>

Skolverket, 2012: Juridisk vägledning, *Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal* (2012-04-12)
http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.162944!Menu/article/attachment/Skolan%20och%20kyrkan%20120302.pdf

Muntliga källor

Broman, Anders, 2012-04-02. Kursintroduktion.

Intervju med lärare, 2012-04-24

Intervju med präst, 2012-04-18

Intervju med rektor, 2012-04-18

Tryckta källor

Dalen, Monica, 2011: *Intervju som metod, upplaga 1:3*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Dalevi, Sören & Osbeck, Christina, 2012: *Kyrkopedagogik i Munkfors – ett samarbetsprojekt skola-kyrka – Utvärderingsrapport*. Outgiven källa.

Davidsson, Albin, 2008: *Skola och kyrka möts*. Växjö: Verbum Förlag.

Felzmann, Karsten, 2010: Perspektiven aus Schweden, i (red.) Domsgen och Hahn *Kooperation von Kirche und Schule – Perspektiven aus Mitteldeutschland*. Göttingen, Tyskland: Waxmann.

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov, 2010: *Examensarbetet i lärarutbildningen, upplaga 5:2*. Uppsala: Kunskapsföretaget.

Karlstads universitet, Dnr FL 2011/29: *Anvisningar för examensarbetet i lärarutbildningen*. Lärarutbildningsnämnden.

Krag Jacobsen, Jan, 2011: *Intervju – konsten att lyssna och fråga, upplaga 1:16*. Lund: Studentlitteratur AB.

Skogar, Björn, 2000: *I stormens öga*, i (red.) Almén, Edgar, Skogar och Hartman *Livstolkning och värdegrund – att undervisa om religion, livsfrågor och etik*. Linköping: Skapa vetande.

Skolverket, 2011: *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, Lgr 11*. Stockholm: Skolverket.

Strömquist, Siv, 2006: *Uppsatshandboken, upplaga 4:2*. Stockholm: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB

Svenska kyrkans nämnd för kyrkolivets utveckling, 2001: *När skola och kyrka möts – grund för Svenska kyrkans arbete med skolan*. Uppsala: Wikströms tryckeri AB.